ఆంధ్రకవితావిమర్శన గ్రంథమాలిక. 2.

అలంకారతత్త్వవిచారము.

గ్రంథకర్త

కుపగంటి సీతారామయ్య

చెన్నపురి:

కమ్మర్షియల్ ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రింపించి

ప్రచురింపఁబడియె.

1915

[మూల్యము. 0-8-0

సంపాదకీయభూమిక.

ఆంధ్రకవితావిమర్శనగ్రంథమాలిక.

ఆంధ్రభాషను సర్వతోముఖముగనొనర్చినఁగాని దాని నుండి వలసినలాభములఁ బడయఁజాలము. ఇక్కాలంబున నాంధ్రభాష వృద్ధినొందుచున్నదనుమాట వాస్తవము. ఏ ప్రక్కఁజూచినను గ్రంథమాలికలే! ఏవంకఁజూచినను భాషాసేవాసంఘములే! నవల యాంధ్రవాఙ్మయమున నీకాలమున కొకక్రొత్తసృష్టి. ఇప్పుడు నవలలు కుప్పతిప్పలుగ వ్రాయఁబడుచున్నవి. ఆంగ్లనవలవలె యింకఁ దెనుఁగునవల సంపూర్ణపరిణామము నొందలేదు. ఆపరిణామము కాలక్రమమున వచ్చును. ఆమార్గమున శ్రీ యాంధ్రప్రచారిణీగ్రంథమాలికవారు చేయుప్రయత్నములకు వారాంధ్రదేశముయొక్క వందనములకుఁ బాత్రులు. చరిత్రమనునది తెనుఁగువాఙ్మయమున కొకక్రొత్తమాట. ఏజాతియందలి పూర్వులచరిత్రములు వ్రాయఁబడియుండునో యాజాతి యదృష్టవంతము. పూర్వుల చరిత్రలఁ జదువుటచే నాజాతివారి కభినవబలము వచ్చుచున్నది. చరిత్రపఠన ముద్రేకజనకము. ఆంగ్లచరిత్రపఠనముననే

కదా భారతవర్షంబున నొకనూతనశక్తి యుద్భవిల్లినది! కావున నాంధ్రులుకూడ తమపూర్వుల చరిత్రలఁజదువుట యత్యవసరము. ఈత్రోవను శ్రీవిజ్ఞానచంద్రికామండలివా రొనర్చు కృషికి వారువందనీయులు. కొంతమందిమహనీయు లుదారబుద్ధితో విజ్ఞానసర్వస్వమునొకదాని సంపాదింప నొదలిడిరి. కాని యానదుద్యమమునకుఁ దగినంతప్రోత్సాహము లేదని యనుమానము. అదినిర్విఘ్నంబుగ సాగకపోయిన తప్పక యాంధ్రుల కపకీర్తివచ్చును. భగవంతుఁడు దానికిఁదోడగుఁ గాఁక! ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తొకటి స్థాపింపఁబడినది. అది యింతవఱకును చేసినపని కానఁబడదు. కాని ముందుచేయఁ గలదని నమ్మవచ్చును. ఆంధ్రదేశంబున పత్రికలు స్థాపింపఁబడినవి. వానిసంఖ్య నానాఁటికిని హెచ్చుచున్నది. ఇవియన్నియు నభివృద్ధిసూచకము లేకదా!

ఆంధ్రవాఙ్మయమునకిది నవలాయుగమని కొందఱను చున్నారు. కాని ప్రకృతియుగమునందలి వాఙ్మయములో నవల యొకయంతర్భాగముగాన ప్రకృతియుగమనియే నామకరణ మొనర్చిన సమంజసముగనుండునని మా యభిప్రాయము. పురాణాంధ్రీకరణములును, ప్రబంధానుకరణంబులును, దాదాపునశించుచున్నవి. వాఙ్మయమున కొకవిధమైన స్వాతంత్ర్యమలవడుచున్నది. భాషాప్రచారము కొంచెముకొంచెముగ హెచ్చుచున్నది. సలకహైందవజాతి యొక్క సమిష్టివ్యక్తియం

దుద్భవించినస్వాతంత్ర్యేచ్ఛ దీనికంతకును మూలకారణము. భారతవర్షమంతయు నొకనూతననోద్దేశమునకుఁ బాత్రమై యైక కంఠ్యముగ స్వపరిపాలనముకావలయుననికోరుచున్నది. తన్మూలమున నాంధ్రులమైనమనము మనవ్యష్టిజాతిస్వాతంత్ర్యము నకై పాటుపడుచున్నాము. రహస్యముననైన నీస్వాతంత్ర్యేచ్ఛను వెలిఁబుచ్చని యాంధ్రుఁడుండఁడనిమాయభిప్రాయము. ఆంధ్రరాష్ట్రము వచ్చిన జాతిసర్వతోముఖముగ వృద్ధినొందునని ప్రతియాంధ్రునికిని వానియంతరాత్మ చెప్పుచున్నది. జాతియందు స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ బొడమినఁగాని వాఙ్మయమున ప్రకృతికవిత్వము బయలువెడలనేరదు. 'అభినవకవితామండలి' మొదలగువానిద్వారములఁబ్రకృతికవిత్వము వెలువడుట తత్స్వాతంత్ర్యసూచకము. వానియందు ప్రచురింపఁబడుచున్నవి భావగీతములని భ్రమపడఁగూడదు. ప్రకృతికవిత్వము పూర్తిగవ్యాపించినఁగాని భావగీతము వెలువడనేరదు. వ్యాసమునన దింకనుపొడసూప లేదు. వచనశైలి సంపూర్ణపరిణామమునొందినఁగాని వ్యాసముకూడవరలనేరదు. మనయాంధ్రులకు స్వదేశమనుజ్ఞప్తి యిప్పటికివచ్చినది. మనపూర్వులచరిత్రములు వ్రాయఁబడుచున్నవి. వానినత్యాసక్తితోఁ జదువుచున్నాము. మన దేశముయొక్క పూర్వోన్నత్యము మెల్లమెల్లఁగ బయటికివచ్చుచున్నది. నవలాకారులెక్కుడనో బంగాళమునందును, ఫ్రాంసు నందును, లంకాద్వీపమునందును, జరి

గినకథలఁగొనుటను కొంచెముగనాపి, యాంధ్రులచరిత్రము నుండి యితివృత్తములఁ గైకొని నవలలవ్రాసిన నాంధ్రోద్యమమునకు వారెంతయో తోడ్పడుదురని మాయభిప్రాయము. మెల్లమెల్లఁగ జాతివిద్యా వంతమగుచున్నది. సంతోషమునొందిన లాభము లేదు. దేశౌన్నత్యంబునఁ దృప్తియుండఁగూడదు. జ్ఞానదీపమింకను దేశమునందలి మూలలనన్నిటి యందును వెలుతురు నియ్యవలసియున్నది. ఆంధ్రజాతి కొక నూతనావేశము పూనినది. పూనినదానినాపక కార్యసాధనమునకై వినియోగింపవలయు. ఈ చెప్పినవన్నియుఁ బ్రకృతి యుగ సూచకములె ?

ఈ యుగముననే విమర్శనముకూడ వృద్ధినొందవలయు. విమర్శనాపూర్వకముగ, భాషాగ్రంథపఠనాసక్తిపెంపొంది, భాషాభిమానము వర్ధిల్లవలయు. భాషాభిమానము దేశాభిమానమునకు ముఖ్యాంగము. అందువలననే మనప్రముఖులు దేశభాషలలో బాలురకువిద్యను గఱపవలయునని శాసననిర్మాణసభలలోఁ బోరాడుచున్నారు. ఒకసందర్భంబున శ్రీమదనమోహనమాలవ్యగా రిట్లుచెప్పిరి.

'Literature was the best medium for improving the character of a nation, and by improving the vernacular literature you would elevate the whole nation'

ఇది ముమ్మాటికిని సత్యము. విమర్శనమువలననే యాంగ్లవాఙ్మయము క్రిందటిశతాబ్దంబున మితిలేనివృద్ధినొందినది.అట్ట

విమర్శనము మనవాఙ్మయమున కొఱవడినది. ఒకసుప్రసిద్ధాంధ్రపండితుఁ డిట్లువ్రాయుచున్నాఁడు.

" ఇంతవఱకీభాషయందుండు కృతివిమర్శనములను పేరఁ బిలువఁబడుగ్రంథములు బండుబూతులప్రోవులు. రామాయణ భారత భాగవతాదులపై సంస్కారచికీర్షువులు వ్రాయుగ్రంథములయందు, దబ్బఱలు, నపలాపములు, మెండుగావున వానినిబుద్ధిమంతుఁడు చదువకుండుటమేలు. చదువఁబూనినచో మూలగ్రంథమునంతయుఁబఠించి సత్యాసత్యము లెఱుంగవలయు. కేవలవిమర్శనములనమ్మిన ననర్థముతప్పదు ".

ఈమాటలు సంపూర్ణసత్యములు. ఆకొఱఁతఁ దీర్చుటకై శ్రీరామలింగరెడ్డి మొదలగువారు చేతనగు విధములఁ బ్రయత్నము లొనర్చుచున్నారు. కాని యాప్రయత్నములు కూడ చాలమట్టుకు పైనుదహరించిన వాక్యములకు లక్ష్యభూతములగును. విమర్శన మతిస్తుతిగాని యతిదూషణముగానికానేరదు. దూషణభూషణ తిరస్కారముల కందుచోటు లేదు. ఒకసుకవి నాదర్శముగఁ దీసికొని మిగిలినయందఱిని వానితోఁ బోల్పమొదలిడినపు డాదూషణాదులకుఁ జోటుండును. కాని నిజమైనవిమర్శన మదికాదు. కేవలాంగ్లవాఙ్మయ విమర్శనానియమములు మన యాంధ్రవాఙ్మయమును విమర్శించుటలో పనికిరావు. కేవలపూర్వవిమర్శనానియమములు ప్రస్తుతకాల

ముననుఁ దగవు. కావున రెండువిధములనియమములను సమ్మేళనముచేసి సంప్రదాయములుచెడకుండ విమర్శనమును సాగింపవలయు. ఇపుడుప్రచురింపఁబడుచున్న విమర్శనములువూర్తి గసంప్రదాయనిరసనమును చేయుచున్నవి. అట్లు చేయఁగూడదు. సంప్రదాయనిరసనము విమర్శనమును పెడత్రోవలకీడ్చుకొనిపోవును. దానిచే భాషకు హానికలుగును. కావున విమర్శనము సరియైనత్రోవల నడుపవలయు. ఆత్రోవలఁజూపుటకై యీ గ్రంథమాలిక యేర్పరుపఁబడినది. ఒకవేళ నట్టి మార్గములఁ జూపలేకపోయిన పోవుదుముగాక ! కాని యాత్రోవను ప్రయత్నములొనర్చినవార మగుదుము. అదికూడ భాషాసేవయేయని నమ్ముచున్నాము. విమర్శనానియమములు చర్చవలనఁగానిస్థిరపడవు. ఆచర్చను మొదలిడుటయే మాయుద్దేశము.

ఈమాలికయందు ప్రచురింపఁబడు పుస్తకములయందలి భాషగాని, విషయముగాని నిర్దుష్టముగనుండునని మేము గట్టిగఁ జెప్పఁ జాలము. అయినను భాషను గ్రాంథికముగ వ్రాయవలయుననియే మాప్రయత్నము. విషయము చర్చింపఁబడవలయుననియే మాయాశయము. ఇందు వెలువడు పుస్తకములయందు ' సంఘసంస్కరణోపన్యాసములు ' గాని, ' పూర్వాధునికసంఘచరిత్ర విమర్శనములు ' గాని యుండవు. సాకుపెట్టుకొని యాంధ్రకవులఁ గాని, వాఙ్మయమునుగాని

తిట్టుటలుండవు. ఇదివఱకీ గ్రంథమాలికలో నొకగ్రంథము ప్రచురింపఁబడియున్నది. దాని నాంధ్ర దేశము చదివియేయుండును. దానిపేరు "పింగళిసూరనార్యుఁడు" గ్రంథకర్త వింజమూరి రంగాచార్యులు, బి.ఏ.,గారు. ఇందుతోఁ బ్రచురించుచున్నది రెండవది. దీనియోగ్యతను చదువరులు చదివినఁ దెలిసికొనఁగలరు. దేశాభిమానులందఱును మాయుద్యమము మంచిదనితలఁచిన మాకుఁ బ్రోత్సాహముచేయుదురని నమ్ముచున్నాము.

ఇట్లు,

సంపాదకులు.

మాతల్లియగు

శ్రీమతి

లక్ష్మీదేవికి

కు. సీ.

తొలిపలుకు.

ప్రథమమున గురుజనులకు వందనములు. భాషాసేవా రతి యీ యుద్యమమునకు ముఖ్యప్రేరకము. ముఖ్యవిషయమున కప్రస్తుతమైనను, నామిత్రులుకొందఱు చేప్పుమనుటచే, విక్రమార్కచరిత్రలఘువిమర్శనము నిందుఁ జేర్చితి. అది కొంతకాలమునకుపూర్వమాంధ్రపత్రికయందు ప్రచురింపఁబడినది. దానిఁదిరిగి ముద్రింపించుకొనుటకై సమ్మతించిన యాంధ్రపత్రికాసంపాదకులకు నావందనములు. ఉదాహరణములుగ ననువదించినపద్యముల మూరుమూలలనుండి వెదుక లేదు. అందఱెఱిఁగినవానినే యనువదించితి. ఏతద్రచనయందును, ముద్రణమునందును నాకుతోడ్పడిన నామిత్రులకందఱకును నాహృదయపూర్వకవందనములు. తప్పులు మెండుగఁగలవుగాన పాఠకులు క్షమియింపవలయు.

తిరువళ్లిక్కేణి,
15–10–15

గ్రంథకర్త.

శుద్ధపత్రము

కొన్నితప్పులనిట దిద్దుచున్నాను.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
2	7	నేర్పరచినవారు	నేర్పఱచినవారు
డిటో	7	వామనుఁడు. వాభటుఁడు.	వామన వాభటులు.
డిటో	14	మరియొక	మఱియొక
5	15	యభిప్రాయఁపడెను.	యభిప్రాయపడెను.
9	5	నన్నిఁటి	నన్నిటి
డిటో	13	నిక	నిఁక
10	7	si	is
11	21	నన్నిఁటిఁ	నన్నిటిఁ
14	10	అందరు	అందఱు
17	19	మారి	మాఱి
19	8	తెనుఁనకుఁ	తెనుఁగునకుఁ
21	11	నిదివరకే	నిదివఱకే
22	14	ప్రాయఁపడక	ప్రాయపడక
23	6	బొరిఁబొరి	బొరిఁబొరిఁ
డిటో	18	మరియొక	మఱియొక
26	15	యెంతవరకు	యెంతవఱకు
27	5	న్నయ	నన్నయ

శుద్ధపత్రము.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
డిటో	12	మరియొక	మఱియొక
27	20	మరియొక	మఱియొక
28	6	కొంతనరకు	కొంతవఱకు
30	7	గలడా	గలఁడా
37	9	బాధను	బాధము
38	6	దూషణలొనర్చిన	దూషణములొనర్చిన.
39	14	గొన్నిఁటి	గొన్నిటి
డిటో	17	నన్నిఁటి	నన్నిటి
44	16	యలంకారము	నలంకారము
55	10	యిదివగకే	యిదివఱకే
డిటో	21	ద్వాలంకారము	ద్వ్యాలంకారముల
56	18	చరించుట	వర్ణించుట
58	18		వాగెను
డిటో	21	లెఱుగనివి	లెఱుఁగనివి
62	8		సాకార
63	12	చేష్టలు	చేష్టలను
68	15	రస్ఫూర్తికి	రసస్ఫూర్తికి
77	12	పోల్చుట	పోల్చిపరీక్షించుట
డిటో	20	బావను	భావను
85	6	నాశవాలక	నాశకలవా
87	4	విక్రమార	విక్రమార్క

కావ్యము

ప్రథమమున కావ్యమన నెట్టిదో దానిఁగూర్చి మన లాక్షణికుల యభిప్రాయము లెవ్వియో తెలిసి కొననలసియున్నది. కొన్నిఁటిఁ జూతము. దండ్యాచార్యుఁడు మొట్టమొదటి లాక్షణికుఁడు. గాన నాయననే మొదట తీసికొందము. ఆయనకాలము నాఁటి కలంకారశాస్త్రము శైశవావస్థనుండెను. ఆయన:—

దండ్యాచార్యుఁడు.

"ఇష్టార్థ వ్యవచ్ఛిన్నా పదావళీ"

యని కావ్యలక్షణము నానతిచ్చి యున్నాఁడు. రమణీయార్థమును తెలియఁజేయు పదములసమూహమునకు కావ్యమని యాయన నామకరణ మొనర్చెను. దీనివలన కావ్యమన నొకగ్రంథము కాదని స్పష్టమగుచున్నది. శబ్దజాతమనుటచే నొక వాక్యమని మొదటియర్థము. తరువాత నట్టి వాక్యసముదాయమని లక్షణయా చెప్పవచ్చును. ఈ లక్షణమును చూచిన తోడనే యిది యలంకారశాస్త్రము పెరిగిప్రబలిన కాలము నాఁటిది కాదని తెలియుచున్నది. కావ్యము రమణీయార్థమును ప్రతిపాదించినఁ జాలును.

ఆయన మరల :—

" గద్యంపద్యంచ మిశ్రంచ తత్త్రిధైవవ్యవస్థితం "

అని దాని మూడువిధములుగ భాగించియున్నాఁడు. ఈ లక్షణమును చూచినంతనె దండ్యాచార్యుఁడు కవికెంత స్వతంత్ర్యమిచ్చెనో తెలియఁగలదు. ఈయన తర్వాతి లాక్షణికులు నియమములనేర్పరచిరి. స్వాతంత్ర్యమును తగ్గించిరి. మొదట నియమముల నేర్పరచినవారు వామనుఁడు వాభటుఁడు.

వామనుఁడు. వామనుఁడు కావ్యము నీవిధముగ వివరించి యున్నాఁడు.

" కావ్యశబ్దోయం గుణాలంకార
సంస్కృతయో శ్శబ్దార్థయోర్వర్తతే "

దాని క్రిందమరల:—

" రీతిరాత్మా కావ్యస్య "

యని పైనియమములు చాలనట్టుల మరియొకదానిఁ జేర్చెను. కావున దండికాలమునుండి వామనుని కాలమునాఁటి కలంకారశాస్త్రి మెంతవృద్ధినొందినదో చూడఁగలము. ఈవృద్ధి మంచిదియో చెడ్డదియోయని యభిప్రాయభేదము లుండవచ్చును. కవికి కష్టమెక్కువయైనది. ఫలము తక్కువయైనది. కవిత్వ మెన్నఁడైన నియమములఁ బాటించి వెలువడునా ?

ఇట్లు చెప్పవలెనని చెప్పుపద్యము కేవలము పద్యమాత్రసారస్యము గలదిగనేయుండును. గాని నిజమైన కవిత్వమనిపించికొనదు. అప్రయత్నముగ మనసున నిండియున్న భావము బయటికి వచ్చునెడ నీ నియమములకు చోటుండదు. కవిత్వముచెప్పినట్లు లిష్టమువచ్చినప్పుడెల్ల రానేరదు. దేశకాలపాత్రములందివెలువడుటకు తగియుండవలయు. మనం బొకసమయమున నొకభావముచేనిండి వేరొండు భావమునకు చోటుండఁ గూడదు. ఆభావములు సందర్భానుసారముగ మారుచుండవలయు. ఏభావముచే మనంబునిండియున్నపుడాభావానుగుణముగఁ గవిత్వము ప్రసరించును. వీని నన్నింటి విచారించి చూచిన కవిత్వము హృదయపూర్వకమయి నిజమైనదయిన నియమము లంబాటింపఁ బ్రయత్నింపదు. ఒకవేళ అప్రయత్నముగఁ గొన్ని నియమములుండిన నుండుఁ గాక! కావున కవిత్వమును విమర్శించుటలో సాధ్యమైనంతవరకు కవియెడల సానుభూతి కలిగియుండవలయును. ఈనియమమును పాటించెనా? ఆ నియమమును మొదలనే వదలివేసెను అని యీ రీతిని విమర్శనాఖడ్గముఁ జేబూని యిచ్చవచ్చినట్లు లుపయోగించిన మన నియమముల ననుసరించి వ్రాయఁగల కవి ప్రపంచంబునఁ గానరాఁడు.

కవిత్వము విమర్శనము

విశేషవిమర్శనానియమములువిమర్శన యొనర్చుపుస్తకము ననుసరించియే యుండునుగాని బయటనుండవు కొన్ని

సామాన్య నియమములుబయటనుండును గాని యవియాపుస్తకమును విమర్శించుటలో ముఖ్యములు గావు. విమర్శించుటలో కవిపుట్టినకాలమెట్టిదో, వాని శ్రోతవసరియైనదో లేనిదో, వాని కెట్టికష్టములు పడవలసివచ్చెనో, తత్పూర్వవాఙ్మయమెట్లుండెనో, ఇట్టి విషయములందీసికొని చర్చించిసిద్ధాంత మొనర్పవలయును కాని, ఎవనినో నొకని నాదర్శముగ నుంచికొని యందఱ వానితోఁబోల్చి విమర్శించుట యుక్తము కాదు. కవితాశక్తి నిరంకుశముగాని విమర్శనమునకంత నిరంకుశత్వముండుటకు వీలులేదు. వెనుక కవియెడల సానుభూతి కలిగి యుండవలయునని చెప్పితి. కవిసజీవుఁడైన సానుభూతి యుండక పోయినను ప్రమాద మంతగ లేదుగాని మృతుఁడైన సానుభూతి లేకపోయిన నావిమర్శకుఁడు గర్హ్యుఁడు.

వామన వాక్యమునకుఁ బాఠాంతరము.

పైఁ జెప్పిన వామన వాక్యమువలన కవిత్వమునకుఁ గుణములు, అలంకారములు, రీతులు, కూడ నావశ్యకములని యాయన యభిప్రాయము. మల్లినాథుఁడు మాఘకావ్యము రెండవ సర్గ 86 శ్లోక వ్యాఖ్యలో :—

"అదోషౌ సగుణౌ సాలంకారౌ శబ్దార్థౌ కావ్యం"

అని వామనవాక్యముగ నుదహరించి యున్నాఁడు. ఈ వాక్యమే రసగంగాధరంబునఁగూడఁజర్చింపఁబడియున్నది.

కావునవామనవాక్యమునకు రెండు పాఠములుకనపట్టుచున్నవి. రెండవపాఠమున రీతివదలి వేయఁబడినది. దోషములు కొన్ని యున్నవనియు నవికూడదనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఆ దోషములెవ్వియో తర్వాత చెప్పియున్నాఁడు. ఈ నియమము మాత్రమావశ్యకముగనె తోఁచుచున్నది. దోషములున్నఁ గావ్యముచెడదా ?

వాభటుఁడు. ఇఁక వాభటాభిప్రాయమును వివరింపవలసియున్నది.

శ్లో॥ సధుశబ్దార్థ సందర్భంగుణాలంకార భూషితం ।
స్ఫుటరీతి రసోపేతం కావ్యం కుర్వీతకీర్తయే ॥

అని చెప్పియున్నాఁడు. ఈవాభటుఁడు వామన లక్షణమునందుకంటె నింకొక నియమమును పెంచెను. ఆ నియమమన్నిఁటికంటె ముఖ్యమని యొప్పుకొనఁదగినది. రసము లేకపోయినఁ గావ్యము పిప్పినలె నుండదా ? రసలోపమేమైన నిఁక కావ్యమెందులకు ? వెనుకటివారుకూడ రసమునుపేక్ష చేసిరనియను కొనవలదు. "ఇష్టార్థ వ్యవచ్ఛిన్నా పదావళీ" యను దండివాక్యంబున రసమనున దిమిడియున్నదని యొప్పుకొనవలసినదే. వాభటుఁడుకూడ కావ్యమునకుఁ గుణాలంకారరీతు లవసరములని యభిప్రాయఁపడెను.

వీరి తరువాత నలంకారశాస్త్రమపారముగఁ బెరిఁగి పోయినది. ఆనందవర్ధనుఁడు క్రొత్త యంశము నొకదానిఁ గనిపెట్టెను. ధ్వనికి కావ్యములం బ్రాముఖ్యము నిచ్చినవారిలో నీయన ప్రథముఁడు.

ఆనందవర్ధనుండు, ధ్వని

ఈయన ననుసరించియే తరువాతి లాక్షణికులందఱు ధ్వని కావ్యమునకుండవలసిన ముఖ్యావయవములలో నొకటియని గట్టిగఁ జెప్పిరి. ఈయనధ్వన్యాలోక మొకయుత్కృష్టలక్షణగ్రంథము. ఈధ్వనినేయాంగ్లవాఙ్మయంబున (Suggestion)అని యందురు. ఆంగ్ల కవివర్యులగుమిల్టను, కోలెరిడ్జి (Milton and Coleridge) మొదలగు వారుకూడ నీధ్వనికి కావ్యముల నెక్కువ స్థానము నసఁగిరి.ధ్వనియన్న చెప్పినమాటలలో నున్న దానికంటె నెక్కుడర్థము స్ఫురించునట్లొనర్చుట.అట్లు స్ఫురింపఁ జేయుశక్తిచాల యద్భుతశక్తియై యున్నది. అందువలననే ధ్వనియన్న నంత యుత్కృష్ట లక్షణమని వారిభిప్రాయపడుటకుఁ గారణము. ధ్వని కావ్యమునకు ఖండితముగ నుండవలసిన లక్షణమని నొక్కిచెప్పుటకు నోరాడకపోయినను అనవసరముకాదనియు, నుపయోగించిన రసపోషణమునకుఁ దోడ్పడుననియు గట్టిగఁ జెప్పవచ్చును. కావ్య గుణములలో ముఖ్యమైనదానిగ గ్రహింయింపవచ్చును.

భోజుఁడు.

ఆనందవర్ధనుని తర్వాత భోజుఁడుకూడ లక్షణగ్రంథమును వ్రాసెను. ఈయన పూర్వుల యభిప్రాయములనుండి తొలఁగినవాఁడు కాడు. ఈయనచెప్పిన కావ్య లక్షణముకూడ చెప్పవలసియున్నది.

"శ్లో॥ నిర్దోషంగుణవత్కావ్య మలంకారై రలంకృతం।
రసాత్మకంకవిఃకుర్వన్ కీర్తింప్రీతించవిందతి॥"

దీనిఁబట్టిచూడ నీయన రసము కావ్యమునకుఁ గావలసిన ముఖ్యాంశములలో నొకటియని చెప్పియున్నాఁడు. దోషములు లేకుండుట, గుణములు కలిగియుండుట, అలంకారములతో నలంకరింపఁబడియుండుట, రసాత్మకమైయుండుట,యను నవి ముఖ్యకావ్యలక్షణములని యీయన యభిప్రాయము. రీతిని వదలివేసెను. అంతియేగాక రసమే యాత్మయని నొక్కి చెప్పెను. అట్లు నొక్కిచెప్పుటచే నిర్దోషత్వము మొదలగు లక్షణములకంటె సరసత్వము ప్రధానమని తోచుచున్నది. ఆత్మ లేకుండ మనుష్యుఁడెట్లు శూన్యుఁడో యట్లే రసరాహిత్యముగల కావ్యము శూన్యము. సాలంకారత్వముకూడ నీయన యభిప్రాయంబున ముఖ్యలక్షణమేయైనను సరసత్వమంతకంటె ముఖ్యతరమని గన్పట్టుచున్నది. నిజముగ రసమే యన్నిఁటికంటె యత్యవసరమని యీయనతో పాటుగ చాల మంది యభిప్రాయపడుచున్నారు. అదిగాక మిగిలిన లక్షణములు రసమున కంగములని చెప్పుచున్నారు.

ఆనందవర్ధనుని కిటీవలి లాక్షణికులలో రసగంగాధర కర్తయగు జగన్నాథునితో సరిగ మమ్మటుఁడు ముఖ్యుఁడు.

మమ్మటుఁడు.

ఈయన ధ్వనిని ప్రధానముగఁ జేసి మిగిలిన విషయంబులఁబూర్వలాక్షణికుల త్రోవనుండి కొంచెముగ తొలఁగినడచెను. ఈయన తరువాతివారందఱు సామాన్యముగ నీయన ననుసరించియే నడచిరి. అలంకారశాస్త్రంబున నీయన తర్వాత ముఖ్యమైన మార్పు లేవియుఁ జేయఁబడియుండ లేదు. ఈయన కవిత్వలక్షణమును కావ్యలక్షణమును కలిపి యీక్రిందివిధముగ చెప్పియున్నాఁడు.

"తదదోషౌ శబ్దార్థౌ అనలంకృతీ పునఃక్వాపి"

ఇందు "అనలంకృతీ పునఃక్వాపి" యనుటచే నలంకారము లెల్లెడల నవసరములును, ప్రధానములును కావని స్పష్టమగుచున్నది. ఎక్కడనైన నిరలంకారముగ నుండవచ్చుననుటచే సందర్భోచితముగనని యర్థము చేసికొనవలసియున్నది. అనవసరములగు స్థలములఁగూడ ప్రయత్నముతో నలంకారముల నుపయోగింపఁగూడదని మమ్మటుని యభిప్రాయము. అవసరములగు స్థలములఁదప్పక నుపయోగింపవలయుననికూడ స్ఫురించుచున్నది. వాక్యమున్నది యున్నట్లు "ఎక్కడనైన నలంకారములు లేకపోవచ్చు" ననియర్థము. సాధ్యమైనంతవరకుండవలెననికూడ యర్థమగుచున్నది. నిశ్చయార్థమట్లుంచి సామాన్యార్థముగ నవసరమగుచోట్ల నవశ్య ప్రయోజ్యములని

మనము తీసికొనవలయును. ఈయన కావ్యప్రకాశమునకు విశ్వనాథుఁడను మఱియొక లాక్షణికుఁడు వ్యాఖ్యానము నొక దానిని వ్రాసెను. దానిపేరు 'కావ్య ప్రకాశదర్పణము. అందు పైఁ జెప్పఁబడిన మమ్మటుని కావ్యలక్షణము చర్చించు నపుడు అందలి నియమముల నన్నిఁటిఁబట్టి కావ్యమును పరీక్ష చేసినచో, కవికి స్వతంత్రశక్తి తగ్గినదనియు, సంస్కృతభాషను స్వల్పసంఖ్యాకములగు కావ్యములే తన్నామమునకు నిశ్చయముగ నర్హములనియు, కవిత్వ ప్రచారవైశాల్యము తగ్గెననియు, నాయన చెప్పియున్నాఁడు. మమ్మటుని లక్షణ ప్రకారము పరీక్షించిననే సంస్కృతభాష నత్యుత్కృష్టములని మనమనుకొను కావ్యములు తన్నామార్హములు కానపుడు రీతి మొదలగు వానిఁగూడ నియమములుగ వాడిన మన పూర్వ లాక్షణికుల యభిప్రాయములచేఁ బరీక్షించిన నిక చెప్పవలసినదేమున్నది.

మమ్మటుఁడు గ్రంథాదినే కవిత్వలక్షణము నీక్రిందివిధముగ సూచించెను.

శ్లో॥ నియతి కృతనియమరహితాం హ్లాదైకమయీమనన్య
పరతంత్రాం । నవరస రుచిరాం నిర్మితిమాదధతీ
భారతీకవేః ॥

ఈవాక్యము నీక్రిందవిధముగ నొక మహానీయుఁడు భాషాంతరీకరించి దానిభావమును వ్యక్తీకరించియున్నాఁడు.

The speech of the poet puts forth a creation which is not fettered by the laws of destiny (or necessity), whose sole essence is unmixed joy, which is not dependent on anything else, and which having nine rasas (sentiments) is charming. (Thus differing from the creation of God which is regulated by the laws of Karma, which is full of joy not unmixed with misery ignorance etc, which si governed by the laws of causation and which has only six rasas.)

నిరంకుశాః కవయః

ఈ వాక్యమునుబట్టి చూచినచో కవితాశక్తి నిరంకుశమని తోపకమానదు. "నిరంకుశాః కవయః" యనువాక్య మూరకపుట్టినదా? బ్రహ్మసృష్టి కంటె కవిసృష్టి విలక్షణము. బ్రహ్మసృష్టి ప్రకృతి ననుసరించియే యుల్లప్పుడుండును. కవిసృష్టి యొక్కొకచోఁ బ్రకృతివిపరీతము. 'ఇది ప్రకృతివిరుద్ధమ' ని చెప్పు విమర్శక వాక్యము కేవలము నిరర్థకము. ప్రమాదజనితము. కవిభావ పూర్ణహృదయుడయి గానముసల్పునెడ నొకప్పుడు ప్రకృతి యుఁగృతియు జ్ఞాపకముండదు. అట్టిప్రకృతివిలక్షణవస్తువునే యాంగ్లవాఙ్మయంబున "Supernatural element' అని యందురు. స్థూలదృష్టితోఁ జూచిన ప్రకృతి విలక్షణముగనున్నను కవిహృదయము మనము గుర్తెఱింగినచో నమ్మకవలనుపడదు. కవి మనలయంతస్సుల నాకర్షించి మనలను కేవలము బానిసల నొనరించి వెంటలాగికొని పోవుచుండును. ఆంగ్లభాషయందు కవిని "Prophet" అని యందురు. దైవావేశముగలవాఁడని

యర్థము. పైవిమెట్లు ప్రకృతి విపరీతుఁడో, విలక్షణుఁడో కవిగూడ నట్లే విలక్షణుఁడును, విపరీతుఁడును. కావున విమర్శకుఁడు కవిహృదయప్రవేశ మొనర్చి యందలి యత్యుదాత్త భావములఁ బ్రపంచమునకుఁ దెలియఁజేయుచుండుటకు నియమింపఁబడియున్నాఁడు. ఇది మంచి, ఇదిసెబ్బర, ఇది బాగుగ నుండ లేదు, ఇదిబాగుగనున్నది, ఇచ్చోకవి పొరపాటొనరించెను, మొదలగు స్వాభిప్రాయప్రకటనము విమర్శక కృత్యము కాదు. విమర్శకున కభిప్రాయ మొసఁగుట కధికారము లేదని యాధునికాంగ్లవిమర్శకుల యభిప్రాయమైయున్నది. మౌల్టను సైంట్సుబరీ (Moulton and Saintsbury) అను వారీయభిప్రాయముగలవారలే. ఈసందర్భంబున కార్లైలను (Carlyle) మహామహుఁడు విమర్శక కృత్యమునుగూర్చి చెప్పిన వాక్యము నుదహరించెద.

"Criticism must be like an interpreter between the inspired and the uninspired, between the prophet (writer) and those who hear the melody of his words" Eassy on German literature.

ఈ మమ్మటుని కావ్య కవిత్వలక్షణములు విశ్వనాథునిచే సాహిత్య దర్పణమునందును జగన్నాథునిచే రసగంగాధరంబునను పూర్తిగఁ జర్చింపఁబడినవి. విశ్వనాథుఁడు పూర్వాలాక్షణికుల యభిప్రాయములనన్నిటిఁ బరీక్షించి తుట్టతుదకు

కావ్యమునకును కవిత్వమునకును రసమే ముఖ్యావయవమని గట్టిగ నొక్కి చెప్పెను. అట్టిచో రసప్రధానములు గాక వస్తు ప్రధానములగు కావ్యము లేమగును? కావ్యము లనిపించుకొనవా? అలంకారములు వ్యంగ్యములు గాక వాచ్యములుగానుండు కావ్యములుగూడ నాపేరునకుఁదగవా? ఈ ప్రశ్నములకు సమాధానముగ "రసస్పర్శ" యున్నఁజాలునని చెప్పి యున్నాడు. కావునసరసత్వము కావ్యనకు ముఖ్యలక్షణమేయైననురసము స్ఫురియించుచున్నఁగూడ కావ్యమునకులోటుండదనియీాయనయభిప్రాయము. మమ్మటుఁడుగూడకావ్యలక్షణమును విపులముగ చర్చించునపు డిట్లుచెప్పియున్నాఁడు.

"ప్రభుసమ్మితశబ్దప్రధాన వేదాది శాస్త్రేభ్యః సుహృత్సమ్మిత అర్థతాత్పర్యవ త్పురాణాదీతిహాసేభ్యశ్చ, శబ్దార్థయోర్గుణభావేన రసాంగభూత వ్యాపారప్రవణతయా విలక్షణం యత్కావ్యంలోకోత్తర వర్ణనా నిపుణకవికర్మ"

ఇందు వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసములకంటె కావ్యమునకు వైలక్షణ్య మారోపింపఁబడినది. ఆవైలక్షణ్యమునకుఁగారణము రసాంగభూతత్వము. కావున నాలోచించిన మమ్మటుఁడుకూడ కావ్యము రసప్రధానమని చెప్పినవారిలో నొకఁడై యున్నాఁడు. అంతియేగాక కవికి వర్ణనాశక్తి మెండుగనుండవలయుననికూడ చెప్పియున్నాఁడు. ఈమమ్మటుఁడు విశ్వనాథునివలె కావ్యము కేవలరసప్రధానమనిచెప్పి నియమముల నిర

సించినవాఁడుకాడు. కావ్యమీయన మతెమున నియమములఁ బాటించుచురసప్రధానముగ నుండవలయును.

విద్యానాధుఁడు.

జగన్నాధుని కొంచెముగ నిల్చి విద్యానాధు నెత్తుకొందము. ఈయన రచియించిన ప్రతాపరుద్రీయము దక్షిణహిందూస్థానంబున నధికారముగా పరిగణింపఁబడుచున్నది. ఈయన కేవలము పూర్వాలాక్షణికులత్రోవనే త్రొక్కెను. ఈయన కావ్యలక్షణము నీక్రిందివిధముగ వివరించియున్నాఁడు.

శ్లో॥ గుణాలంకార సహితౌ శబ్దార్థౌదోషవర్జితౌ।
పద్యగద్యోభయమయం కావ్యం కావ్యవిదోవిదుః।

ఈయన గుణాలంకారములు తప్పకయుండి తీరవలయునని చెప్పియున్నాఁడు. రసప్రాధాన్యమునుకూడ పూర్తిగను పేక్షసేయ లేదు. ఈక్రింది శ్లోకమును చూడుఁడు.

• శ్లో॥ గుణాలంకారాణాం రసముపాత్తి కావ్యే విలసితం।
స్ఫురచ్ఛబ్దార్థాభ్యాం తదపిహృదయానందభవతి॥

రీతినియమమును నదలివేసెను. దోషరాహిత్యమెట్టి యవసరలక్షణమో యలంకార సాహిత్యముకూడ నంత యవసరమని యీయన యభిప్రాయము, వామనునను సరించి యాయన త్రొక్కినత్రోవనే యీయనకూడ నడచెను. విద్యానాధుఁడుకూడ ధ్వనికావ్యమున కంగమని చెప్పెను.

శ్లో॥ శబ్దార్థామూర్తిరాఖ్యాతౌ జీవితంవ్యంగ్యవైభవం॥

దీనింబట్టిచూడ కవిత్వమునకును, తద్ద్వారా కావ్యమునకును వ్యంగ్యవైభవము జీవితమని ఈయన యభిప్రాయము. ఈవిషయమున నీయన యానందవర్ధను ననుసరించినట్లు గన్పట్టుచున్నది. వామనలక్షణమును ఆనందవర్ధనలక్షణమును కలిపిన విద్యానాథ లక్షణమగుచున్నది.

జగన్నాథపండితుఁడు "రమణీయార్థ ప్రతిపాదకశబ్దః కావ్యం" అని శాసించియున్నాఁడు. ఈయనకు దండియే పరమగురువు. ఈయన కవిత్వమునకును కావ్యమునకును విచ్చలవిడి యెడమిచ్చెను. నియమములనే నిరసించెను. అందరు లాక్షణికులకంటె నీయనకు విమర్శనాశక్తి మెండు. తచ్ఛక్తి మెండుగనుండినం దక్క నింతస్వతంత్ర లక్షణము నిచ్చియుండఁడు. లక్షణగ్రంథములన్నిటిలో నీయన రసగంగాధర మతిప్రౌఢము. కేవలము రమణీయార్థప్రతిపాదకత్వమే కావ్యమునకు లక్షణమని చెప్పుట యెంతయు స్వతంత్రము. కవికి స్వాతంత్ర్యమిచ్చుటకుఁగాని, ఇయ్యకుండుటకుఁగాని విమర్శకున కధికారము లేకపోయినను, అంతస్వాతంత్ర్యము నొప్పుకొనుటకూడ పొరబాటేమోయని యనుమానింపవలసియున్నది. నియమ బాహుళ్యమెంత తప్పిదమో యత్యంత స్వేచ్ఛయు నంత ప్రమాదకరము. అదియె యూతగ తప్పులతడక లిష్టము వచ్చిన చొప్పున వ్రాసిన నవియన్నియు కావ్యములుగ పరిగ

గణింపఁబడవలయునా ? అప్పుడు కామశాస్త్రముకూడ నొక మహాకావ్యమని తీరవలయును. కావున నియమరాహిత్యమును నియమబాహుళ్యమును నొకేవిధముగ నసహాయకరములు. మధ్యత్రోవ త్రొక్కిన బాగు. ఇపఁటికి మనము పరీక్ష చేసిన వారిలో దండియును జగన్నాథుఁడు నేకీభవింతురు. వామన వాభటు లిరువురు నేకాభిప్రాయులు. ఆనందవర్ధనుఁడు ధ్వని ప్రాధాన్యవాది. విద్యానాథుఁడు నియమముల పెంచెను. విశ్వనాథుఁడు రసప్రాధాన్యవాది. ఇఁక మిగిలినది మమ్మటుఁడు. ఆయనమాత్రము తనలక్షణమును త్రాసునతూచినటుల వ్రాసెను. ఆలక్షణమును స్వీకరింపవచ్చునని నామతము. జగన్నాథుఁడు పండితశ్రేష్ఠుఁడై చర్చబహుళముగసల్పి తనవాద బలమెంత చూపినను లక్షణమున బిగువు బహు స్వల్పముగ నున్నది. ఈ లక్షణమునుబట్టి పరీక్షించినచో కావ్యముకాని గ్రంథముండదు. ఉండదన్న స్థూలదృష్టిచే నుండదని నామతము. రమణీయతయన నెట్టిదో, రమణీయమగు నర్థమెట్టిదో, దానిని ప్రతిపాదించుచున్నదో, లేదో, ఇట్ట్యంతరంగిక పరీక్ష లోనికింబోయిన తన్నావాహ్యమైనదే యుండకపోవచ్చును. ఈచెప్పిన పనులు సామాన్యపాఠకుఁడు చేయునవికావు. అవి విమర్శకకృత్యములు. అప్పుడు విమర్శకులు బాగున్నదను పుస్తకమే బాగుండవలయును. లేదన్న పుస్తకము బాగుండఁ కూడదు కావున నిట్టి సంగతుల లోతుకు తగినంతవరకు

దిగవలయు. అంతకు మీరిపోదుమేని ముఖ్యవిషయము మఱచి యా దగినలోతునుండి పైకి రాఁజాలము.

ఇప్పుడు మనము నుమ్మాట కావ్యలక్షణము నొప్పుకొంటిమి. దీనిని కొంచె మాంగ్ల కావ్య కవిత్వలక్షణములతోఁ బోల్పవలసి యున్నది. ఏలన ఆంగ్లంబున నిట్లు చెప్పఁబడియున్నదని చూపిన నాధునిక పాఠకులకు విశ్వాసము మెండు. కావ్యము అనుపదమునకు మనయాలంకారికులు "కవేఃకర్మ"యని విగ్రహము నిచ్చియున్నారు. కవియొక్క కర్మ కావ్యము. అందువలననే మన కావ్యములు గద్యపద్యోభయమయములయి యున్నవి. ఆంగ్లేయభాషయందీ యర్థమునకే రెండుపదము లున్నవి, (Prose and poetry). సామాన్యముగ ఆంగ్లభాషయందు కవిత్వమనినఁగాని కావ్యమనినఁగాని Poetry అను పదము నుపయోగించుచున్నాము. మన లాక్షణికుల యభిప్రాయంబుల ప్రకారము కవిత్వమనినఁగాని కావ్యమనినఁగాని గద్యకూడ కలిసియుండవచ్చును. ఆంగ్ల విమర్శకులలో పూర్వులుPoetry అనిన పద్యరూపముననే యుండవలయునని శాసించిరి. ఆశాసనము రానురాను దుర్బలమయినది. తుదకుగద్యంబున కూడ పద్యభావంబును పద్యంబునందువలె రమణీయముగ నుపయోగింపవచ్చునని సిద్ధాంతీకరించిరి. ఇక్కాలంబున నీ క్రింద వివరింపఁబడిన కవిత్వలక్షణ మాంగ్లభాష గుర్తెఱింగిన యందఱిచే నొప్పుకొనఁబడుచున్నది:—

ఆంగ్లకవిత్వ లక్షణము.

" Absolute poetry is the artistic expression of human mind in emotional and rythmical language. "

ఈ లక్షణంబును బట్టిచూడ rythmical language అనియే చెప్పఁబడియున్నది. గాని పద్యరూపముగనే యుండవలయునని చెప్పఁబడి యుండలేదు. గద్యపద్యంబులకు రెంటికిని rythmical language అను విశేషణ మన్వయించును. ఈక్రింది సాక్ష్యమును చూడుఁడు.

*" If as I have been accustomed in these lectures to say that poetry is the expression in beautiful form and melodious language, of the best thughts and nôblest emotions, which the spectacle of life awakens in the finest souls. it is clear that this may be affected by prose as truly as by verse if only the language is rythmical and beautiful.

ఇట్టియభిప్రాయమునకనేక సాక్ష్యములఁజూపవచ్చును. వానిచే నింపుట నా యుద్దేశము కాదు. వీనిఁబట్టిచూడ 'Poetry' అను పదమును, 'కవిత్వము' అను పదమును, సమానార్థకములని యొప్పుకొనవచ్చును. ఈ యభిప్రాయ మిటీవల మారి Poetry అనిన పద్యరూపముననే యుండవలెననియు, గద్య రూపముననున్న నది తన్నామమున కర్హము కాదనియు, మొదలైన యభిప్రాయములు ప్రబలుచున్నట్లు గనపట్టు

* Professor Shairp in 'Aspects of Poetry'.

చున్నది. అవి తిరిగి సిద్ధాంతమగువరకు మనము పూర్వాభిప్రాయప్రకారమే పోవుదము. ఆంగ్ల భాషయందు కూడ కవిత్వమునకును కావ్యమునకును నియమములున్నవి.

ఎన్ని నియమములున్నను కవి కావ్యనిర్మాణ మొనర్చిన తర్వాత నీ నియమములున్నవా? యని విమర్శకుఁడు పరీక్షించునుగాని నియమముల ననుసరించుచు కవి యెన్నటికిని వ్రాయఁడు. ఒకవేళ నెవ్వఁడైనను నియమములపట్టికను ముందు నుంచికొని క్రమముగ నానియమముల ననుసరించుచు వ్రాయ మొదలిడినను, నది కవిత్వముగనుండదు. కవిత్వ మనిపించికొనును. లేక పైత్యమనుఁడు. దేశకాలపాత్రంబుల ననుసరించి కవియగు వానికి కవిత్వము తనంత సంతోష పూర్ణహృదయంబునుండి వెలువడును. ఎప్పుడు రమ్మనిన నప్పుడు రానేరదు. ప్రపంచంబున మనము వినుచున్న యాశుధారాకవిత్వంబులో మూడంశములు మురికినీటిధారలనుట స్పష్టము. అల్లసాని పెద్దనగారు రూరక చెప్పిరా ?

చ॥ నిరుపహతిస్థలంబు రమణీప్రియదూతిక తెచ్చియిచ్చు క
ప్పురవిడె మాత్మకింపయినభోజన ముయ్యెలమంచ మొప్పు
తప్పరయురసజ్ఞు లూహ తెలియంగల లేఖకపాఠకోత్తముల్
దొరకినఁగాక యూరక కృతుల్ రచియింపుమటన్న శక్యమే॥

కవి దుఃఖించుచు వ్రాసిన పాఠకప్రపంచమంతయు దుఃఖింపవలసినదే. సుఖముగ వ్రాసిన నానంద మొందవలసినదే. అట్టిశక్తియీ మనముచూచు చున్న యల్లిబిల్లి పాటలకుఁ గలుగునా? లేక

నిజమైన కవిత్వము.

మారుమూలపదములను నలంకారములను బుద్ధిపూర్వకముగఁ గూర్చి వ్రాతునని వ్రాసిన కుకావ్యమునకుఁ గలుగునా? సంస్కృతభాషయందలి కావ్యాంశములన్నియు నేమియు భేదము లేకుండ తెనుఁగునకుఁగూడ వర్తించును గాన నాంధ్రలాక్షణికుల యభిప్రాయములఁ జెప్ప ననావశ్యకము.

అలంకారములు.

ఇఁక నలంకారములఁగుఱించి చెప్పవలసియున్నది. సిద్ధాంతమని యొప్పుకొనిన మమ్మటకావ్యలక్షణమును మరల జ్ఞాపకము చేయవలసియున్నది.

" తదదోషౌ శబ్దార్థౌ సగుణావనలంకృతీ పునఃక్వాపి "

దండి జగన్నాథులు నీయనయుఁదక్కఁ దక్కుంగల లాక్షణికులందఱు నలంకారసాహిత్యమును కావ్యమున కొక ముఖ్యావయవముగా నొక్కి చెప్పియున్నారు. వారి యనుజ్ఞనే మనమనుసరించిన నలంకారములావశ్యకములాయను చర్చయే యుండదు. అవశ్యముండియే తీరవలయునని యొప్పుకొనవలసియుండును. అకారణముగ నొప్పుకొందుమా? చర్చింపవలయు. చర్చలో నావశ్యకములని తేలిన నొప్పుకొందుము. పైఁజెప్పఁబడిన మువ్వురు లాక్షణికులుమాత్ర మలంకారములావశ్యకములని యొప్పుకొనలేదు. వారిలో వారికే భిన్నాభిప్రాయములున్నపుడు చర్చమాని యొప్పుకొనుటెట్లు? దండి జగన్నాథులు పూర్తిగ నలంకారములను ఎదలివేసిరి. మమ్మటుఁడుమాత్ర మలంకారముల నుపయోగింపవచ్చునని

స్వాతంత్ర్యమొసఁగి యున్నాఁడు. అక్కడక్కడ యన్నవసర ములగు చోటులనని సూచించుచున్నది. లక్షణమును కొంచెముగ విపులమొనర్చెద. " అదోషౌ " అనఁగా దోషములు లేకుండునవి. దోషములన్నఁ గావ్యదోషములు. అవి రెండు విధములు. పదగతములు వాక్యగతములును. "సగుణౌ"అనిన గుణములఁ గలిగియుండునవి. గుణములన్న శ్లేష ప్రసాదాది కావ్యగుణములు. పై జెప్పఁబడినదోషములు లేనట్టియు, గుణ ములఁగలిగినట్టియు శబ్దార్థసమూహమునకుఁ గావ్యమని పేరు. మఱియు నాశబ్దార్థములు ‚‚అనలంకృతీ పునఃక్వాపి, " అనిన నెక్కడనైన నిరలంకారములుగ నుండవచ్చును. దీనియర్థము నిదివరకే యవసరమయిన స్థలములనవశ్య ప్రయోజ్యములని సూచించియుంటి.

శబ్దాలంకారములు.

అలంకారములు శబ్దార్థముల ననుసరించి రెండు విధము లగుచున్నవి. శబ్దాలంకారము లనియు, నర్థాలంకారములనియు. ఒక యాధుని కాంధ్రవిమర్శకుఁడిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు.

‚‚ శబ్దాలంకారములంత ముఖ్యములు కావని యంద ఱొప్పుకొందురు."

ఇది పూర్తిగ నిజము కాదు. అంతముఖ్యములు కాకుండుట యొక్కశబ్దాలంకార దౌర్భాగ్యమెందులకయ్యెనో తెలియరా కున్నది. అర్థాలంకారములు మాత్రమలంకారములు కావా?

ఈవిషయము ముందు చర్చింపఁబడును. ఉన్నదియున్నట్లు తీసి కొన్నను "అంత ముఖ్యములు" నుటలో కొంత ముఖ్యములగు నని యర్థము వచ్చుట లేదా? కొంతముఖ్యము లేకాదు. కొన్ని శబ్దాలంకారములు మాత్రము కొన్నిసందర్భంబుల రసస్ఫూర్తిఁ బ్రకటింపఁజేయును. అవి లేకున్న వచ్చినంతరసము రానేరదు.

ఈ క్రింది లాటానుప్రాసమును చూడుఁడు.

సీ॥ కమలాక్షునర్చించు కరములు కరములు శ్రీనాధు వర్ణించు జిహ్వజిహ్వ:—

లాటానుప్రాసము.

ఈపద్య మామూలాగ్రముదహరింపఁబని లేదు. ఏలన ప్రతియాంధ్రునికిని కంఠపాఠముగ రాఁదగినది. ఈ పద్యమందలి శబ్దాలంకార మెంత యర్థముకలిగి రసపోషణమున కెంత తోడ్పడెనో బుద్ధిమంతులూహించుకొనుదురుగాక! భక్తిరస ముట్టిపడుచున్నదని యభిప్రాయపడకపోరు. అందాయనుప్రాసము లేకపోయిన నంతరసమువచ్చునా? కవి యాయలంకారము నుపయోగించి పాఠకప్రపంచము నానందము నొందించి కీర్తిశేషుఁడయ్యెను. అందది యుపయోగింపకపోయిన పోతనార్యునికి నందర్భోచితముగ నలంకారముల నుపయోగించుట చేతఁగాదని నిర్ధారణచేయవచ్చును. ఇట్టిచోట్ల శబ్దాలంకారము లుపయోగించుట కూడదనుటసరియా?

ధ్వన్యను కరణము.

మఱియొక యుదాహరణమిచ్చెద. రామాభ్యుదయంబున సీతను రాముఁడు నెమకునెడ.

కll గిరులం దరులఁ జరులఁ
మరులఁ గురుతరుల మరలమరలఁ నెమకుఁ
విరివిరి పొదలఁ రొదలఁ
బోరిఁబోరిగను విను వియుక్తిఁ బొరలుందొరలుఁll

ఈ పద్యముఁ జదివినప్రతిమానవునికిని రాముఁడుబడిన కష్టములన్నియుఁ గన్నులఁ గట్టినట్లుండును. లఘు స్వరములు వరుసవెంబడి వచ్చుటతో నారసముప్పతిల్లినది. సందర్భోచితముగ ధ్వన్యనుకరణముకూడ రసోత్పత్తికిఁ గారణంబగును. రామాభ్యుదయంబున శ్లేషాద్యలంకారములు మిక్కుటముగ నుండి యసహ్యముఁగలిగించుచున్నవని యాధునికాంధ్రవిమర్శకులు కొందఱభిప్రాయఁపడినను,అందుననే రత్నములుకూడ నున్నవనిచెప్ప సాహసించుచున్నాను. అంతయు గుణమయముగ సృష్టియందుండ నేరదు. ఈయంశముకూడ నావిమర్శకులే యొప్పుకొనిరి. ఆపుస్తకమును పూర్తిగఁజదివినవారట్టి సగనూలోచనగల ప్రసంగములఁజొరఁబడరు.అద్దానినుండియే మరియొక యుదాహరణము నిచ్చెద. సీతారామలక్ష్మణులు వనవాసము పోవునెడ కొంతదూరము పోయినవెనుక సీత నడువలేకపోయిన యవస్థను వర్ణించుసమయమున కవి ఈక్రింది పద్యమును వ్రాసియున్నాఁడు.

క॥ ఒకకొంత దవ్వుచనిచని
తెకతెకసెగ లెగయునెండ తెరలంబోరల
న్నకనకలజనకకన్యకు
నకటాయడుగడుగు గండమయ్యెం ద్రోవన్॥

ఈశబ్దాలంకారమును జూడుఁడు. రెండవపాదమునందలి మొదలి హ్రస్వస్వరములు, ఎండవేఁడిమిచేఁగలుగు శరీరతాపమును స్ఫురియింపఁ జేయుచున్నవి. "ఈరోజు తెకతెకలాడుచున్నది." "శరీరమునుండి సెగలుపొగలు వెడలుచున్నవి" అని మనము సామాన్య సంభాషణమందు వాడుటకూడ చదువరులెఱుఁగనిదికాదు. ఇట్లెండవేడిమిచే సీతపడు నిడుమలును తుట్టతుదకు నడువలేక యడుగడుగు గండమగుటయు పద్యముఁ జదివినంతనే మనంబున చిత్రితములగుచున్నవి. అట్లు మన యనుభవమునకు సరిపోవు వర్ణనమును చదువునప్పుడు గలుగు నానందము చదువరులకు విప్పిచెప్ప నవసరము లేదు. కావుననే యలంకారములు కావ్యమున కనావశ్యకములని నొక్కిచెప్ప లేక "అనలంకృతీ పునఃక్వాపి" యని మమ్మటుఁడు వ్రాసెను. పైఁ జెప్పఁబడినచోటుల నలంకారములయొక్క యుపయోగముచే వైశద్యమువచ్చినదో లేదో యాలోచించుటను చదువరులకే వదలివేసెద. అలంకారములయొక్క ధర్మములలో వైశద్యమొకటి. ఇప్పు డుదహరించిన శబ్దాలంకారములే గాక మరి కొన్నికూడ కావ్యమున కవసరములని యనుకొనవచ్చును.

అందుచే వాని నసందర్భములగుచోటుల నుపయోగింపవల యునని నాయాశముకాదు.

తప్పులేవెదకుట, భారతము.

ఒక్కచోట నేదో శబ్దాలంకారమునుగాని యర్థాలంకారమునుగాని యనవసరముగ నుపయోగించె నని యాకవి మీదను తద్రచితగ్రంథముల మీదను నసహ్యముఁజెంది వాని నామము వినఁబడినప్పుడెల్ల వానిఁదిట్టుట సమంజసముకాదు. ఇంతకును కవి హృదయ మేరికిఁదెలియును ? మన హృదయమే మన కొకొక్కప్పుడు తెలియదు. అట్టి సందర్భంబున కవిహృదయగ్రహణంబున పొరపాటుపడుట యరుదుగాదు. కావున 'నిది' తప్పనియనుట సాహసము. అచ్చో నాయలంకార మిందులకుపయోగించె నని మనకుఁ దెలియదుగాన తప్పనరాదనని మన మందుము. మరియు తప్పులేవెదకుట యుత్తమపురుషలక్షణము కానేరదు. ఉత్తమపురుషు లెల్లప్పుడును గుణగ్రహణపారీణులు. అట్టివారెంటి రేని సర్వోత్కృష్టమనియుఁ బ్రయోగశాసన మనియు నాంధ్ర ప్రపంచమంతయు శిరసావహించిన యాంధ్రమహాభారతమందుఁగూడ లోటుల వెదుకఁబూనిన గనఁబడకపోవు. అందువలన భారతము తప్పులకుప్పయనియు, పఠనార్హముకాదనియు, ననవచ్చునా? ఒకవేళనొకమూర్ఖుఁడట్లన్నను వాఁడు భాషా బహిష్కారమున కర్హుఁడు. అయినను భారతకవులవద్ద లోపములు లేవనుట నిజముగాదు. ఉన్నవి. అయిననవి గుణములలో మునిగియున్నవి.

భారతంబునఁగూడ నక్కడక్కడ కావ్యదోషములున్నవి. మాదిరికి రెంటినిఁ జూపెద. శకుంతల దుష్యంతుని వరమడుగు నవసరంబున,

చ॥ నరనుత నీప్రసాదమున నాకుదయించిన నందనున్మహా
గురుతరయౌవరాజ్యమునకుం దయతోనభిషిక్తుఁ జేయగా
వరముప్రసన్నబుద్ధి ననవద్యముగా దయచేయు నెమ్మితో
నిరుపమకీర్తి యట్లయిన నీకును నాకును సంగమంబగుᳲ॥

అని చెప్పియున్నాఁడు. ఈ పద్యమునయాచితి మాట యటుంచినను 'నరనుత' 'నిరుపమకీర్తి'యని రెండు సంబోధనములున్నవి. 'దయతోᳲ' 'ప్రసన్నబుద్ధిᳲ' 'అనవద్యముగాᳲ' 'నెమ్మితోᳲ' ఈ పదములలో నొకటితప్ప మిగిలిన వన్నియు వ్యర్థములు. ఆయొకటిగూడ వ్యర్థమేమొ! పాదపూరణార్థమై యుపయోగింపఁబడిన వనుట స్పష్టము. విమర్శకు లెట్లుసమర్థింతురో? సమర్థింతుమని శపథముపట్టిన సమర్థించుటకుమార్గంబులు లేక పోలేదు. అవి యెంతవరకు సయుక్తికములుగ నుండునో యాలోచింప వలసియున్నది. పైనుదహరింపఁబడిన పద్యము వెంబడివచ్చు కథయందే యాకాశవాణి పలుకునెడ,

చ॥ గొనకొనిపెంచు నీకునుశకుంతలకుం బ్రియనందనుండు సే
కొని భరియింపుమీతని శకుంతల సత్యమువల్కె సాధ్వి స
ద్వినుతమహాపతివ్రత __వివేకముతో__ నని దివ్యవాణి దా
వినిచె ధరాధినాథునకువిస్మయమందగఁ దత్సభాసదుల్ ॥

సమాప్తపునరాత్తము.

అని చెప్పియున్నాఁడు. ఇందలి 'వివేకముతోఁ' అను పదమును పైవాక్యముతో నన్వయింతురో లేక క్రిందివాక్యముతో నన్వయింతురో తెలియరాకున్నది. మొదలాపదమే వ్యర్థమని యనుమానము వొడముచున్నది. ఈ యుదహరించినది నన్నయయందుఁ గాని తిక్కనవ్రాసిన భాగమందు దోషములు లేవనుట కూడ తప్పె. వెదకిన నందఱియందగఁబడును. నన్నయయు, తిక్కనయు నొకేవిధమయిన మానవులు.ఒకవేళనన్నయ వ్రాసినన్ని దోషములు తిక్కనవ్రాసియుండక పోవచ్చును. ఇట్టియల్పకావ్యదోషము లక్కడక్కడ నున్నవని భారతమును దూషించుటయు, భారతకవులఁ దూషించుటయు న్యాయమా? నన్నయతిక్కన లెట్టివారో రామభద్రుఁడును మరియొక కవికూడ నట్టివారలె. సానుభూతి లేని విమర్శనమదియొకవిమర్శనమనిపించికొనదు. విమర్శకునకుఁ గీర్తి సంపాదింపదు. విమర్శకుని తప్పుత్రోవల కీడ్చుకొనిపోవును. విమర్శన రంధ్రాన్వేషణము కాదు. కవివ్రాసిన దానియందలి భావములఁ బ్రపంచమునకుఁ దెలియఁజేయుచు విమర్శకుఁడుఁ దాను తటస్థుఁడుగ నుండవలెను. పక్షములఁ బూనవలయునని నా యాశయము కాదు. ప్రసంగవశంబున నింత చెప్పవలసి వచ్చినది.

మరియొక ప్రశ్నము రావచ్చును. సందర్భశుద్ధికిని, ఔచితీనిర్వాహమునకును, భావవైశద్యమునకును, నలంకార

ములుతోడ్పడునని చెప్పుటతో వానియావశ్యకతను మీ రెట్లు నిర్ధారణసేయఁ గలిగితిరి ? అని. నిర్ధారణగ నెవరు సెప్పిరి ? వానినుపయోగింపక పోయిన నీ సందర్భశుద్ధ్యాదు లాచోటుల వచ్చియుండ వేమొ ? వాని నుపయోగించిన వచ్చెఁగదా ? కావున వానిరాకకవి ముఖ్యకారణములని యనుటయే వాని యావశ్యక కొంతవరకు నిర్ధారణచేయుట.

శ్లేషాలంకారము.

ఇట్లే శ్లేషాద్యలంకారములు కూడ సందర్భోచితములుగ రసస్ఫూర్తి యొనరించును. ఒకటి మాత్రము స్పష్టము, ధ్వన్యర్థముకూడ కథాసందర్భంబు నకుఁ దోడ్పడి సహాయకారిగా నుండి తీరవలయును. అట్లుండుట సామాన్యముగ దుర్ఘటము. ప్రకృతమునకుఁ జాల దూరముగనుండు నర్థముస్ఫురించిన నేమిప్రయోజనము? మరు సటిపద్యముఁ జదివినవెంటనే నీధ్వన్యర్థము వ్యర్థమై ప్రయోజన కారి కాకుండుఁగదా? అట్టిధ్వనివలన ప్రయోజనమేమియును లేదు. ప్రయోజనము లేకపోవుటయేగాక యనవసరమనికూడ చెప్పవచ్చును. వైశద్యమునకుఁ దోడ్పడని గాని, రసస్ఫూర్తి యొనర్పనిగాని యలంకారమువలనఁ బ్రయోజనమేమి! ధ్వన్యర్థము సామాన్యార్థమునకుఁ దోడై కథాసందర్భంబును మనంబుల నెక్కుడుస్ఫుటముగ చిత్రింపఁగలిగినచో నా శ్లేషసార్థకము. ఒక్కొకపుడు కొన్నిమాటలుగాని కొన్నిధ్వనులుగాని యొకదాని వెనుక మరియొకటివంతున వచ్చుటవలన నొకవర్ణ

నాతీతమగు నానందము కలుగును. అంతియెకాదు. ఒక్కొకచో నొకే విధమగుధ్వనికాని మాటకాని పరుసగఁ గొన్ని మారు లుచ్చరింపఁబడినఁగూడ నట్టియానందమే కలుగును.

ఉద్రేకము
పోతన.

"ఉద్రేకము లేక మనోవికారము కవితాశక్తికిఁ బ్రాణాధారమైన కారణము" అని యొక యాధునికాంధ్రవిమర్శకుఁడు వ్రాసియున్నాఁడు. అది నిజము. ఉద్రేకము లేని కవియొక్క కవిత్వము చెత్తవలె రుచికరముగ నుండదు. అట్టి కవిత్వము నెన్నిమారులు చదివిననేమి? మొదలిన్నిమారులు చదువుటకు బుద్ధి పుట్టునా? మరలఁ జదువుటకు బుద్ధి యెప్పుడు పుట్టునో యప్పుడాపుస్తకము రసవంతమనియు కొంతవరకుఁ జెప్పవలసియున్నది. ఒకవేళ నట్లు మరల నొకపుస్తకమును జదువుట యానందప్రేరితంబయిన నాపుస్తకము ప్రశస్తమయినదని యొప్పుకొనక తప్పదు. కోలెరిడ్జి అను నొక సుప్రసిద్ధాంగ్ల విమర్శకుఁడిట్లు వ్రాసి యున్నాఁడు.

"First that not the poem which we have read, but that to which we return, with the greatest pleasure, posesses the gunuine power and claims the name of essential poetry."

ఈ నియమముచేఁ బరీక్షచేసిన మనము చదువుకావ్యములలో మూడువంతులు తన్నామమునకు తగవని తేలుచు

న్నది. కావున ముఖ్యముగ నట్టిశక్తి కావ్యమునకుఁ గల్గించునవి "తన్మయత"యును "యాథార్థ్యకథనము"ను. ఈ రెంటికిని ఉద్రేకము ప్రేరకము. కావ్యమును చెప్పకుండ నుండలేనంతపూర్ణముగ భావముతో కవియొక్క మనంబు నిండియుండవలయు. అట్టియుద్రేకముగల యాంధ్రకవులలో పోతనయగ్రగణ్యుఁడు. ఆయన శబ్దాలంకారముల నెవ్వఁడైన సామాన్యముగన నవసరములని వ్రాయెత్తియనఁగలఁడా. ఆయనకంటె నెక్కుడుగ నట్టియలంకారంబుల నుపయోగించిన యాంధ్రకవి గానరాఁడు. రామరాజభూషణుఁడుగూడ నాయనకుఁ దీసిపోవును. ఒకవేళయున్నను పోతన యందున్న సందర్భశుద్ధి తదితరులఁగానరాదు. మిగిలిన వారిలోఁజూచిన నవసరములగు స్థలములు స్వల్పసంఖ్యాకములు. పోతనలో ననవసరములగు స్థలము లల్పసంఖ్యాకములు.

పోతన శబ్దసామగ్రి యతిరమణీయమయినది. ఎంత దీర్ఘసమాసమైనను నోటియందు తనంతఁదాఁ జారిపోవును. అనాయాసముగ నప్రయత్నముగఁ జదువవచ్చును. ఈ క్రింది సమాసముఁ జూడుఁడు.

"నభోవాహినీ, లహరీశీకరగంధవాహ పరిఖేలన్మంజరీ
సౌరభ, గ్రహణేందిందిర తుందిలంబులు."

ఇట్లె పెద్దన్నగారుకూడ నచ్చటచ్చట నటివిహ్వాదయంగమములగు సమాసముల నుపయోగించి యున్నాఁడు. పోతన

వ్రాతలయందంతటను నొకవిధమయిన సంగీతమిమిడియున్నది. దానిలక్షణ మెట్టిదనిన ననుభవించి తీరవలయును. ఇదమిత్థ మనిచెప్పుటకు వలనుపడదు. ఆసంగీతము తాళగతులకులోఁ బడునదిగాదు. మనము శారదాసంగీతసభ మొదలగువాని యందప్పుడప్పుడు విను కు స్తీవంటిదిగాదు. ఆసంగీతము హృదయములనాకర్షించికొని వశపఱచి కొనును. తుదకు హృదయము దానియందు తన్మయత్వమునొందును. అదిశుద్ధస్వచ్ఛందమును ఆనందదాయకమును అయియున్నది. అట్టిశక్తితెనుఁగుకవులలోఁబహుస్వల్పసంఖ్యాకులయందున్నది. ఆసంగీతమునకు పూర్ణమైన యుద్రేకమే కారణమని చెప్పవలసియున్నది. ఒక్కొకపుడు పాఠకులు పులకితులగుదురు. ప్రపంచంబును మఱతురు. కవి చెప్పునది యొకవేళ ప్రకృతి విపరీతమయినను నమ్మకతప్పదు.

పరుషసరళ స్వరములు.

కొన్ని శబ్దములయందును ధ్వనులయందును సంగీతమిమిడియున్నదని చెప్పుచు నింతప్రసంగ మొనర్చితిని. సాధారణముగఁ గావ్యములలో వాడఁబడుచున్న యచ్చతెనుఁగు పదము లన్నియు నట్టివె. అనేక సంస్కృత పదములుకూడ నట్లెహృదయంగమమయిన సంగీతమునకాకరములయి యున్నవి. అట్లుండుటకుఁ గారణమాశబ్దముల సరళస్వరము లుండుట. పరుష సరళము లనఁబడు వర్ణవిభాగముచేయుట కావర్ణములయందట్టిశక్తులు,

అనగ పరుషసరళత్వము లుండుటయే ముఖ్యకారణము. సరళస్వరములకూర్పు మనమునలరింపఁజేయును. సరళభావములనట్టి సరళవర్ణములచే వర్ణింపవలయు. 'ల' 'ద' 'జ' 'బ' 'గ' మొదలగు వర్ణములు కొన్నికొన్నిసందర్భములఁ గొన్నికొన్నిశబ్దములలో నుపయోగింపఁబడిన స్థానబలముచే వానికొకవర్ణనాతీతమగుశక్తివచ్చును. ఆశక్తి మనంబుల నానందింపఁజేయును. అట్లాశక్తితో నుండుశబ్దజాతముగాని ధ్వనిజాతముగాని సందర్భోచితంబుగ శ్లేషాద్యలంకారముల యందుపయోగింపఁబడిన నట్టి యలంకారము లనావశ్యకములని యెవ్వరుఁ జెప్పఁజాలరు. పరుష సరళస్వరములఁ గ్రమముగ పరుషసరళభావ వర్ణనములయం దుపయోగింపవలయుననుట కుదాహరణములఁ గొన్నిఁటి నిచ్చెద.

మ॥ అల వైకుంఠపురంబులో నగరిలో నామూల సౌధంబు దా
పలమందారవనాంతరామృతసరఃప్రాంతేందుకాంతోపలో
త్పలపర్యంకర మావినోదియగు నాపన్నప్రసన్నుండువి
హ్వలనాగేంద్రము పాహిపాహియనఁ గుయ్యాలించి
సంరంభియై ॥

ఈపద్యమందతెట్టెఁగినదె. 'పురంబులోనగరిలో' యనుటచే నెంతయర్థము స్ఫురియించుచున్నది? 'లో' అనునక్షరము రెండుమారులు వచ్చుటచే వైకుంఠపురములో నింకను లోపలయని తెలియుచున్నది. పద్యముతోకూడ మనము

వైకుంఠములోపలికి వెళ్లుచున్నట్లనుభవించుచున్నాము. 'మూల' అనుపదముచే విష్ణువు బయటలేఁడనియు లోపల నెక్కడనో మూలనున్న యంతఃపురంబున నున్నాఁడనియు చెప్పకయే స్ఫురించుచున్నది. మందారవనాంతరామృత సరః ప్రాంతేందుకాంతోపలోత్పలపర్యంకరమావినోది'యను సమాసమును చూడుఁడు. ఇందుపయోగింపఁబడినవన్నియు సరళస్వరములు. అందువలననే సమాసమంతయు సరళమై యప్రయత్నముగ నుచ్చారణమునకు యోగ్యమై మనంబుల నానందింపఁజేయుచున్నది. ఇట్టి సమాసములుగలిగి భావానుగుణము రచనాశక్తిచే నిండియున్నది గావుననే గజేంద్రమోక్షణము చదువరుల మెప్పునువడసి పాఠశాలలయందు చిన్న తరగతుల బాలురకుఁగూడ పఠనయోగ్యముగ నియమింపఁబడి కవికి కీర్తినిదెచ్చియున్నది. ఆధునికపఠనానియమములచే నట్టియుత్కృష్టగ్రంథములన్నియుఁ బాలురకు పఠనీయములుగ నుండఁగూడదని శాసింపఁబడుటచే బాలురకు తెనుఁగన్న నభిరుచికలుగుటకు మాఱుగ నింగ్లీషుభాషాపఠనముచే నసహ్యముపుట్టి వారు స్వభాషాదూరులగుచున్నారు. కళాశాలలలో చదువుకొను బాలురలోఁగూడ గజేంద్రమోక్షణమన్న నెందులదో, దాని రచియించిన కవియెవఁడో, దాననేమి కథ చెప్పఁబడియున్నదో, చాలమందికి తెలియదని చెప్ప వచ్చును. ప్రస్తుతమునకు వత్తును. పైనుదహరింపఁబడిన పద్య

ముననుండు భావము, వర్ణింపఁబడిన వస్తువుకూడ, నతి సరళము లయి మృదువులయియున్నవి. కృష్ణుఁడప్పుడున్న యునికి యతి మృదువైనదని యొప్పుకొనవలయును. పర్యంకశయనము మృదుకర్మ కాదని యెవ్వరైన ననఁగలరా ? ఆపర్యంక ముత్పలపర్యంకమఁట. ఇందుకాంతోపలములపై పరువఁబడి నదఁట. అట్టి పర్యంకముపై కృష్ణుఁడుండెనఁట. అందురమా వినోదికూడనఁట. ఇందు ప్రేమభావము, మృదుకర్మ, రెండును వర్ణింపఁబడినవి. రెంటికిని సరళపదము లుపయోగింపవలసి నదె. పోతన యెట్టి సరళపదములనేటి ప్రయోగించి సందర్భం బునకు వన్నెఁదెచ్చెనో చూడుఁడు. కృష్ణుఁడెట్టిస్థలమునను న్నది, ఏమిచేయుచున్నది, ఎవరితోనున్నది, ఎట్టిసమయమున నాగజేంద్రునియార్తనాద మాయనకు వినఁబడినది, ఎట్టి సౌఖ్యములనువదలి యాయన గజేంద్రుని రక్షించుటకు వెళ్ళి నది, మొదలగు నంశంబులన్నియు, సంగ్రహముగను, స్ఫుట ముగను, హృదయంగమముగను, తేనెలొలుకు పదములతో ధ్వనులతో చెప్పి రసమునుట్టిపడున ట్లొనర్చెను! 'ఆపన్నప్రస న్నుండు ' అను వాక్యమందలి 'న్న' యను నక్షరముయొక్క ద్విరావృత్తి నిశ్చయముగఁ గృష్ణుఁడు నమ్మినవారిఁ బ్రోచు నని నొక్కి చెప్పునట్లున్నది. కృష్ణుని స్వభావ మాపన్నప్రస న్నత్వము. ఉన్నయునికికి సరియైన స్వభావమునేటి నిర్వచించి చెప్పెను. ఇఁక ' పాహి పాహి ' యను నామ్రేడితము కేవ

లము ప్రకృతి ననుసరించియున్నది. అందుచేతనే 'పాహి పాహి' సామాన్యసంభాషణములో నుపయోగించు పదములలో నొకటియయినది. ఏదియైన యొకయాపద సంభవించినపుడు 'రక్షింపుము' అని యొక్కమాఱు నోటినుండి రానేరదు. ఇంక నాతురతను భయముననుసరించి రెండుమాఱులు అంతకంటె నెక్కుడుమాఱులుకూడ వచ్చును. 'పాము పాము' 'తేలు తేలు' 'చంపు చంపు' 'పట్టుకో పట్టుకో' మొదలగు సామాన్యసంభాషణావాక్యములు చదువరు లెఱుఁగనివి కావు. కావున నీపద్యంబునందలి పదములుగాని వర్ణములుగాని యుద్దేశము లేకుండ ప్రయోగింపఁబడినవు కావు. పోతన ఇట్లు వ్రాతును, ఈపదముల నుపయోగింతును, అనుకొనుచు వ్రాసెనా? ఉద్రేకాను సారముగ నాపదధార యట్లుసార్థకముగవచ్చినది. ఈపద్యమును చూడుఁడు.

శా॥ పాదద్వంద్వము నేలమోపిపవనుఁ బంధించిపంచేంద్రియో
న్మాదంబుం బరిమార్చి బద్ధిలతఁ గుమారాకుహ త్రించి ని
ష్ఖేదబ్రహ్మపదావలంబనగతిం గ్రీడించు యోగీంద్రుమ
ర్యాదన్నక్రముఁవిక్రమించె కరిపాదాక్రాంతినిర్వక్రమై॥

ఈపద్యంబున తుట్టతుదిపాదమందలి యనుప్రాసంబును చూడుఁడు. అర్థాలంకారముమాట యటుండనిండు. అందు 'క్ర' అను స్వరము నాలుగుమాఱులు వచ్చినది. ప్రథమమున

'క' యను నక్షరము పరుషము. వర్ణింపవలసినవిషయము పరుషమైనది. యోగీంద్రుఁ డెట్లు మనసును కదలకుండ నాత్మ ధ్యానంబునఁ బ్రవేశపెట్టునో యట్లే గజేంద్రుని నక్రముకదలకుండ పట్టుకొనియున్నది. ఆపట్టును వర్ణింపవలయు. 'గట్టిగ నని యెంత నొక్కి చెప్పినను విషయము పూర్తిగ మనంబుల స్ఫురియింపదు. సామాన్యసంభాషణమైన నుచ్చారణలో 'ట్టి' అనునది యొత్తి పలుకుదుము. వ్రాతలో నట్లుచేయుటకు వీలు లేదుకదా? ఈపద్యపాదంబునందలి 'క్ర' యను నక్షరము అందు ముఖ్యముగ నాక్రానడి యాపద్యార్థమునకు వన్నెఁ దెచ్చుచున్నది. ఎట్లు క్రానడి యక్షరమునకు మెలిక వేసికొని క్రిందిభాగము చుట్టును వ్యాపించియున్నదో యట్లే యానక్రముకూడ నా గజేంద్రుని కాలియడుగుభాగమును చుట్టుకొని మెలికవేసుకొనియున్నదని మనమనంబులకు స్ఫురించుచున్నది. ఇట్లుపయోగించు శబ్దాలంకారము లనవసరములని చెప్పుట కెవ్వరికైనను నోరు చెల్లునా? మఱియొక పద్యమును చూడుఁడు.

ఉ॥ ఊహకలంగి జీవనపుటోలమునంబడిపోరుచున్ మహా
మోహలతానిబద్ధపదమున్ విడిపించికొనంగలేక సం
దేహముఁబొందు దేహిక్రియఁ దీనదశన్ గజముండెభీషణ
గ్రాహదురంతదంత పరిఘట్టితపాదఖురాగ్ర శల్యమై॥

ఈ పద్యమునందలి కడపటి పాదమునందలి యక్షరములు చాలవఱకు పరుషములు. ఒకవేళ మధ్యమధ్య కొన్ని సరళాక్షరములున్నవికూడ పరుషాక్షర సామీప్యముచేఁ బారుష్యమునుఁ బొందిపోయినవి. నక్ర మెట్లుపట్టుకొనుటచే నా గజము దీనమయిపోయెనో చెప్పవలసియున్నది. నక్రముమాత్రము తనపట్టును సడలింపక యట్లె గట్టిగఁబట్టుకొనియుండెను. గజము బాధపడుచున్నది. ఈవిషయమును కవి యెట్టిస్వరముల, శబ్దముల, నుపయోగించి వర్ణించెనో చూడుఁడు. 'ఘట్టిత' 'ఖురాగ్ర' అనుపదములు గజేంద్రుఁడు పడుబాధను చెప్పక చెప్పుచున్నవి.

విమర్శక కృత్యము.

పద్యభావంబుల నిట్లనిచెప్పుటచే కొంతమంది నవ్వవచ్చును. ఇంత యర్థమాపదంబుల నున్నదా ? యనవచ్చును. మీరుచెప్పునర్థమేకాని వాస్తవముగ నా పదముల నంతియర్థము లేదనవచ్చును. నేనొకవిమర్శకుఁడను కానుగాని విమర్శనమన్నఁ గూఢముగనున్న యర్థములఁగూడఁ దెల్లంబుగ ప్రపంచంబునకుఁ దెలియఁజేయవలయునని నా యభిప్రాయము. అట్లుచేయుటచే పాఠకులకు మహాకవిగ్రంథములపై యాదరముజనించును. అదరముజనించినంతనె భాషాప్రచారము హెచ్చును. కావుననట్లుచేయుట భాషాసేవాపద్ధతులలో నొకటి. విమర్శ

కుఁడందులకై నియమింపఁబడియున్నాఁడు. కాని విమర్శనమని పేరుపెట్టి పిచ్చిపిచ్చి ప్రసంగములొనర్చి ప్రతివానిఁ దూఱుట తప్పు. నిజమైనవిమర్శనముచేతనే యింగ్లీషుభాష యిట్టివృద్ధికి వచ్చుటకుఁగారణము. ఇట్టినిన లోపములకుఁ గన్నుల మూసి కొనవలయునని నాయాశయమే కాదు. లోపములన్న నిట్లున్న వని చెప్పవచ్చునుగాని దూషణలొనర్చిన నాతఁడు విమర్శకుఁ డనిపించికొనఁడు. దోషములఁ జూపుటకు దూషించుటగాక యనేక మార్గములున్నవి.

అలంకార శాస్త్రము యొక్క యావశ్యకత.

పరుషస్వరములు పరుషార్థము నిచ్చును. వర్ణింపఁబడిన విషయముగాని, భావముగాని, పరుషమని తెలియఁజేయును. పరుషార్థమును తెలియఁజేయుటకై సరళస్వరముల నుపయోగించిన విపరీతరసము పుట్టును. అట్లైసరళార్థమును తెలియఁజేయుటకు సరళస్వరములనే యుపయోగింపవలయు. విషయముగాని, భావముగాని, సంకీర్ణముగ నుండినయెడల స్వరములుకూడ సంకీర్ణములుగ నుండవచ్చును.

ఇట్టిసంకీర్ణస్వరసమ్మేళనముకే సంస్కృతమున 'పాంచాలీరీతి' యని యందురు. అందుచేతనే మనపూర్వలాక్షణికులు వృత్తులనియు రీతులనియు కొన్నిసృష్టియొనర్చిరి. వానివలన నేసందర్భంబుల నెట్టిపదముల నుపయోగింపవలయునో తెలియఁగలదు. ఈక్రిందిపద్యమును చూడుఁడు.

తే॥ కైశికిచెలంగు శృంగార కరుణలందు,
నారభటి రౌద్రభీభత్స హారిణియగు,
నలరుభారతి హాస్యశాంతాద్భుతముల,
నమరు సాత్వతి వీరభయానకముల.

ఇట్లు ప్రతియంశమునకును నియమముల నేర్పఱిచిరి. కవియయి కావ్యమును వ్రాయఁగోరువాఁడు లక్షణగ్రంథములఁ జదువుట యత్యవసరము. తత్పఠనముచే వాఁడు గొప్ప కవియే గాకపోవచ్చును. కవిత పూర్తిగ ప్రయత్నముతో వచ్చు విద్యవంటిది గాదు. భగవత్కృపచే, పూర్వపుణ్యముచే, తత్సంస్కారముతో పుట్టవలయు. దానికి ప్రయత్నముతోడ్ప డవలయును. ప్రకృతిసిద్ధముగ నట్టి వాసనగలవానికి, ఏత్రోవ మంచిదియో యేదిచెడ్డదియో తెలియఁజేయుటకై లక్షణగ్రంథములు వ్రాయఁబడినవి. తత్పఠనముచే త్రొక్కవలసిన త్రోవలఁగొన్నిఁటిఁ ద్రొక్కలేకపోయినను కూడని త్రోవల వదలి వేయవచ్చునుగదా? కావున లక్షణగ్రంథపఠనముకూడ కవియైనవానికి సహకారి కాకమానదు. కవిత్వము వెలువడునపుడా లక్షణగ్రంథములనున్న నియమములనన్నిఁటిఁ బాటిఁపకపోవుఁగాఁక! సహాయ మొనర్పఁగలవనుట మాత్రము నిజము. చదువుట కోపిక లేక గ్రంథములఁదిట్టినఁ బ్రయోజనమేమి? అది మనబుద్ధిహీనతను తెలియఁజేయును. అందు వేయియలంకార

ములనుండ నిండు! అవియన్నియు కావ్యముల నుపయోగించి తీఱవలయుననిరా ? ఏ సందర్భంబున నేయలంకార ముప యోగించిన రసముత్పత్తిఁజెందునో విషయమున మనసిడి యా లోచించి యట్టివానినే యుపయోగించినఁ బాగు. అనవసర ములగు తావుల నుపయోగింపుమని యెవరనిరి ? కవిలోప మున కాలంకారికులఁదిట్టిన నేమిప్రయోజనము ? ఆలంకారి కులుబలవంతము చేసిరా? మానవబుద్ధి యాత్రోవనెంతవఱకుఁ బ్రసరింపఁగలదో యంతవఱకుఁ బ్రసరింపఁజేసి, యెంతవఱకు మానవుఁ డూహసేయఁగలఁడో యంతవఱకూహచేసి, యెన్ని విధములగు నలంకారములు పుట్టుటకు వీలుకలదో యన్నివిధ ములఁజర్చించి, యలంకారశాస్త్రము నేవాఙ్మయంబునను లేనంత వృద్ధినొందించినందులకు వందనంబులిడుటకుమారుగ దూషించుట కడుంగడు గర్హ్యము. అట్టి పురోభాగిత్వము భాషాసేవాసూచకముకాదు. అంతియేగాక యదితప్పనిచెప్పిన వానిఁ దూషింప మొదలిడుట నేమనవలయునో తెనియరా కున్నది. ఎల్లపుడు నితరాభిప్రాయసహనము భాషాసేవా తత్పరునకు ముఖ్యముగ నుండవలసిన లక్షణము. మానవ ప్రకృ తికి మంచిచెడ్డలలో చెడ్డ త్వరితముగ నలవడును. మంచినిబల వంతముగఁ జొన్పవలయు. లాభమున్న లక్షణగ్రంథములు మొదలగువానిని చదువుటకు మనసొప్పదు. ఒకవేళ బలవం తముగ మొదలిడినను సదుద్దేశముతోఁ జదువుట యరుదు.

వ్రాత్రిగఁ జదువునప్పటి కనహ్యతగూడ వ్రాత్రియగును. శ్లోకముఁ జదువ మొదలిడిన ప్రాత్రియగువఱకును, పుస్తకమును వదలుటకు మనసొప్పదు. కావున దూషణ భూషణములు చేయుటలో వెనుకముందు లాలోచించి ప్రవర్తింపవలయు. శబ్దాలంకారముల నింకను విపులముగఁ జర్చించుట యనావశ్యకము. పైన మాదిరికి నియ్యఁబడిన, శబ్దాలంకారము లుపయోగింపఁబడిన, స్థలముల నుత్పత్తియైన రసమునాలోచించిన శబ్దాలంకారముల యావశ్యకతను కొంతమట్టుకైన నొప్పకొనకపోరు.

అర్థాలంకారములు.

ఇఁక నర్థాలంకారములు.

శ్లో॥ హారాది వదలంకారా స్తత్రస్య రుపమాదయః॥

శబ్దార్థములు రెండునుఁగలసి కావ్యకన్యకు మూ ర్తియెట్ల గునో, యెట్లు వ్యంగ్యవైభవము జీవితమగునో, యట్లె యుపమాద్యలంకారములు హారాదులగు భూషణములవలె నలంకరించును. అలంకరించు నవిగాన నవి యలంకారములని పిలువఁబడినవి. ఈయర్థమే నరసభూపాలీయంబున నీక్రిందివిధముగఁ జెప్పఁబడియున్నది.

అలంకారప దమన్వర్థము.

తే॥ * * *

నవియుఁ గవితాలంతాగికి హారకటక

కంకణాదులక్రియ నలంకరణ కరణ

పరిణతులచే నలంకార భావ మొందు॥

కావున నొకనారీమణికి భూషణములెట్లువన్నెఁ దెచ్చునో కావ్యమున కలంకారములట్లె వన్నెనే తెచ్చును. స్త్రీకి యలంకారము లావశ్యకములా? అట్లె కావ్యమునకుఁ గూడ యలంకారము లనావశ్యకములనవచ్చును.నిజముగ నావశ్యకము లేమైన

స్త్రీకావ్యములకుపమానోపమేయభావము.

సొమ్ములు లేని స్త్రీల మనమెందఱిఁ జూచుట లేదు?« సొమ్ములు» అను పేరుగలవస్తువులన్నియు భూషణములును వన్నెఁ దెచ్చునవి యేమైనను అన్నియు నావశ్యకములు కాకపోవచ్చును. ఇంతయును మానమేమి ? అన్నియు నావశ్యకములు కావు. కొన్నిమాత్ర మనావశ్యకములుకావు, అనిన కొంతవఱకావశ్యకములె. భగవంతుఁ డెట్లుసృజించెనో యట్లె యాజన్మాంతముండు స్త్రీని మనమెచ్చటనైనఁ జూచితిమా? ఎచ్చటనైన యనాగరక దేశమున నుండునేమొ ! అదికూడ నను మానమె. కావున స్త్రీకి యనావశ్యకములుకాని కొన్ని యలంకారములుగలవు. మాంగల్యమట్టివానిలో ముఖ్యమైనది. పాశ్చాత్య సువాసినులకు మాంగల్యముండదే యను కుప్రశ్నము రావచ్చును. మన స్త్రీలకున్న రూపముననే యుండవలయునా ? ప్రత్యామ్నాయముగ నంగుళీయకముండదా ? పోనిండు. ఈ నగలమాట యటుండనిండు. కట్టుబట్టంబులు సొగసును దెచ్చునను మాట నొప్పుకొనవలయును గదా ? అందుచే వానిని కూడ యలంకారము లనవచ్చును. ఏలన సొగసును దెచ్చు ప్రతివస్తువు నలంకారమె. కట్టుబట్టంబులయినను కొన్ని యలంకారములావశ్యకములని యొప్పుకొనవలయు. బోసిగనున్న నది మాత్రమలంకారమా ? అలంకారము కాకపోవుటయే గాక యసహ్యాకరము. నగ్న స్త్రీని చూచుట యసహ్యాకరమని యొప

రొప్పుకొనెదరు? వస్త్రముల నేలధరియింపవలయు? స్వాభావికసౌందర్యమని యూరకుండ రాదా? అలంకారములు బొత్తుగ నక్కఱ లేదను విమర్శకులు దానికేమియుత్తర మొసంగుదురో? అట్టి వికటస్వాభావికసుందరరూపము నే చిత్రకారుడైనఁ జిత్రించునా? ఒక వేళ నెవ్వఁడైన జ్ఞానహీనుఁడు గాని యనాగరకుఁడు గాని చిత్రించునేమొ?

కవిత్వము శాస్త్రమా కళయా? ఇచ్చట కవిత్వము శాస్త్రమా కళయా యను చర్చవచ్చును. శాస్త్రకళల క్రింది విధముగ లక్షణముల నిచ్చియున్నారు

శ్లో॥ యద్యత్స్యాద్వాచికం సమ్యక్కర్మ విద్యాభిసంజ్ఞికం,
కర్తుంశక్తో౽తి మూకోయ త్కళాసంజ్ఞంతుతత్స్మృతం॥

ఇచ్చట నీచర్చవిపులముగఁ జేయుటకు వీలు లేదు. అయినను పై లక్షణములఁబట్టి విచారించి చూచినఁ గవిత్వము శాస్త్రకళలఁ దేనియందును చేరదని చెప్పవచ్చును. కవిత్వము "వాచికంకర్మ" యనిచెప్పవచ్చునా? లక్షణపఠనమెంత గట్టిగ నొనర్చినను కవిత్వము రానేరదు. ప్రకృతిసిద్ధముగ నొక శక్తి యున్నఁదక్క నెన్ని శాస్త్రములు చదివినను, కవిత్వము రానేరదు. అభ్యాసము వాచికముగ నుండనవసరము లేదు. ఆశుకవిత్వమని చెప్పుకొనుదాని విషయము మనము తలఁచి కొనఁబని లేదు. ఇఁక రెండవలక్షణమును చూతము. కళయన

మూకుఁడుగూడఁ జేయుటకు వీలుగ నుండవలెనఁట. కవిత్వ
మట్లుండుట కెన్నఁడును వీలులేదు. మూకుఁడు కవిత్వమును
చెప్పుట నెవ్వరైనచూచిరేమోకాని నేనెన్నఁడును చూచియుం
డలేదని యొప్పుకొనవలసినదె. ఎవ్వరునుగూడ చూచియుండ
రని నానమ్మకము. శిల్పము చిత్రకారిత్వము మొదలగు
నవి యెట్లుకళలో యాయర్థంబునను కవిత్వముకూడ నట్టికళ
కాదు. మిగిలినవిషయముల వానితోపాటు నిదికూడ కళయె.
'శక్తుంశక్నోతిమూకః' అను నంశంబున మాత్రము కవిత్వము
కళలనుండి తొలఁగింపఁబడవలసినదె. కళలన్నియు సౌందర్య
ప్రతిపాదకములును, ఆనందదాయకములును, అయియున్నవి.
అట్టిచో కవిత్వముకూడ నొకకళయె. ఆంగ్లవిమర్శకులుకూడ
కవిత్వమును చర్చించి కళలలోనే చేర్చిరి. కావున మనముకూడ
కవిత్వమును మొత్తముమీద కళయనియే చెప్పవచ్చును. శా
స్త్రముమాత్రము కాదనికూడఁ గట్టిగఁ జెప్పఁజాలము.
రెంటిలక్షణములును దానియందున్నవి. కాని మనశాస్త్రము
నఁ జెప్పబడిన లక్షణప్రకారము రెంటిలో దేనియందుఁ గూడ
పూర్తిగఁ జేరదు.

మిగిలినకళల కును కవిత్వ మునకునుగల భేదము.

అయిన మిగిలిన కళలకును కవిత్వమునకును
కొన్ని భేదములుమాత్రముకలవు. ఆభేదములను
నేనుచెప్పుటకంటె మఱియొకరి పుస్తకమునుండి
యనువదించెద. ఈక్రిందివాక్యములఁ జూడుఁడు.

"శిల్పిచాతుర్యముకంటెను చిత్తరువు వ్రాతనేర్పు కంటెను కవితాచిత్రత యెక్కువది. చిత్తరువువ్రాతయు, శిల్పరచనయు, నుద్దేశితాకృతి నెక్కుడు స్ఫుటముగ బాహ్యచక్షువ్వునకుఁ గోచరింపఁ జేయును. కాని యేదేనియొకసమయమున కొండొకరూప మెట్లుండునో, వేషాద్యలంకారము లెట్లున్నవో, చిత్రకారుఁడు చూపఁగల్గునుగాని, అయ్యేరూపము, అయ్యే ముఖవికాస, మెట్టిమనోవికల్పములసూచించునో, యెట్టిచేష్టా వ్యాపారములఁ బొడమించునో, తెలుపుటకుఁగాని, యట్లుతెలియువారియందు తదనురూపగుణభావాద మనోవృత్తులను గలిగించుటకుఁగాని, చాలఁడు. కవియన్ననో యీరెండుపనులనుచేయును. మాతృక నెదుటనుంచుకొనకయే యాకారరూపములఁ జిత్రించును. బాహ్యపటసాహాయ్య మక్కర లేకయే చదువరుల మనశ్చక్షువ్వు లుద్దేశితరూపపటములఁ దర్శించునట్లుచేయును." చిత్రకారుఁడు నేత్రముల నానందింపఁ జేయును. గాయకుఁడు శ్రోత్రముల నానందింపఁజేయును. కవి భావేంద్రియముల రెంటినినానందింపఁజేయును. వేని నానందింపఁజేసినను పరిణామానంద మునస్సునకె. ఆనంద మెట్టిదనిన నవాచ్యమనియుత్తర మీయవలసియున్నది.

"ఆనందో బ్రహ్మ" యని శృతులు ఘోషించుచున్నవి. బ్రహ్మస్వరూప మిదమిత్థమని నిర్ధారణచేసిన నానంద

ఆనందము.

యింట్టిదని నిర్ధారణము చేయవచ్చును. అది యెట్లు? శ్రుతిశిరస్సులె "యతోవాచో నివర్తంతే" యని బ్రహ్మము వర్ణనాతీతమని చెప్పియున్నవి. బ్రహ్మము వర్ణనాతీతమగునెడ నానందముకూడ వర్ణనాతీతమనియె చెప్పవలసియున్నది. ఇఁక బ్రహ్మమును గుర్తెఱుంగుట యెట్లు? అనుభవముచేతనేయని యుత్తరమీయవలసియున్నది. బ్రహ్మం బెట్లనుభవనీయమో యానందముకూడ నట్లే యనుభవనీయము. పాశ్చాత్య విమర్శకులుకూడ యీయభిప్రాయమునె వెలిఁబుచ్చియున్నారు. అనుభవముచేత తెలిసికొనఁగలదానిని వర్ణించుటెట్లు? ఈ యానందము నొక సుప్రసిద్ధాంగ్ల విమర్శకుఁడిట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

"This deep pleasurable sensation is so potent in its effects and yet so incomprehensible, and therefore quite incapable of being defined, that it can be fitly compared to the human soul, the principle vivifying force that energises the body and is the main spring of all human actions."

చక్కని స్త్రీచిత్రపట మెట్లానందదాయకమో యట్లె చక్కని అనగా రమణీయమగు కావ్యమానంద దాయకము. ఆ

అలంకారముల నుపయోగించుట.

చిత్రపటమునందలి స్త్రీకి భూషణములు పెట్టుటయెట్లలంకారమును తెచ్చునో యట్లె యుపమాద్యర్థాలంకారములు కావ్యమున నుపయోగించి

ననవి దానికిఁ బ్రాశస్త్యము నిచ్చును. అవి యెట్లు సందర్భోచితములుగ నుండవలయునో యివిగూడ నట్లేయుండవలయును. కాలికిపెట్టవలసిన యాభరణము చేతికిపెట్టినఁ బాగుండునా? అట్లే యుపమాలంకారము నుపయోగింపవలసిన స్థలమున నర్థాంతరన్యాసము నుపయోగించినఁ బాగుండునా? కావున నలంకారముల నుపయోగింపవలయునని మన పూర్వలాక్షణికులు చెప్పినప్పుడు సందర్భోచితముగనని మన మర్థము చేసికొనవలసియున్నదని మున్నె విన్నవించితి. శరీర మెచ్చటఁగూడఁ గనపడకుండ బంగారుతొడుగు నొకదానిఁ దొడిగికొనిన నది కూడ నసహ్యముగనే యుండదా? సహజ సౌందర్యము కనఁబడుచు మధ్యమధ్య భూషణములఁధరించిన నాభూషణములు నన్నెఁ దెచ్చును. కవిశేఖరుఁడగు కాళిదాసుఁడొకచో నిట్లు వర్ణించియున్నాఁడు.

శ్లో॥ శరకాండపాండుగండస్థలేయ మాభాతిపరిమితాభరణా।
మాధవపరిణతపత్రా కతిపయకుసుమేవకుందలతా॥

పరిమితాభరణమైననే సొగసు. అటులె కావ్యంబునఁ గూడ ప్రతివాక్యంబున నలంకారము నిండియున్న నది కూడ నసహ్యముగనేయుండును. స్వభావోక్తి సమగ్రముగ నుండి యచ్చటచ్చట నవసరములగు స్థలముల రత్నములట్లలంకారములు నరలుచుండవలయు. స్వభావోక్తికూడ నలంకారము కాదాయని యడుగవచ్చును. అది కొంతమట్టుకు

ముందు చర్చింపఁబడును. మన యాలంకారికులు మాత్రము స్వభావోక్తి నలంకారముగనే వాడియున్నారు.

ఉదాహరణము, రూపకము — ఒక కవి స్త్రీరూపసౌందర్యము నొకానొక సమయమున వర్ణించుచు నీక్రింది విధముగ వ్రాసెను.

"జారుచెమ్మట ముత్యాలసరులచేత సహజసౌందర్యమును వెదఁజల్లుచుండె"

జారుచెమ్మట ముత్యాలసరులు సహజసౌందర్యమును వెదఁజల్లుచున్నవఁట. జారుచున్న స్వేదబిందువులకును ముత్యాలసరులకును రూపకమును చెప్పియున్నాఁడు. ముత్యాలసరుల చేత సౌందర్యమెట్లు వెదఁజల్లఁబడునో జారుచున్న చెమట బిందువులచే సహజసౌందర్యము వెదఁజల్లఁబడుచున్నది. ఈ యలంకారము నుపయోగించుటచే నెంతరసముప్పతిల్లినదో చూడుఁడు. ఇట్టిరూపక మప్రస్తుతమనికాని యనావశ్యకమని కాని యెవరనఁగలరు? అందు స్వభావోక్తిరూపకములకు రెంటికిని క్షీరనీరములకువలె సంకరము. విచారించిన కొలఁదిని యర్థము రసమునెక్కువగ స్ఫురింపఁజేయుచున్నది. రసముతోఁ గూడ నానందము హెచ్చుచున్నది. అంతకంటె కావ్యము యొక్క ముఖ్యోద్దేశమేమున్నది? కావ్యపఠనమున కానందమే ముఖ్యపరిణామమని మనవిచేసియున్నాను.

అర్థాంతర
న్యాసము.

మఱికొన్ని యుదాహరణముల నిచ్చెద.

" కామార్తా హి ప్రకృతికృపణా శ్చేతనాచేతనేషు "

" యాచ్ఞా మోఘావరమధి గుణేనాధమే లబ్ధకామా "

" నాథుల్ నేరము ల్సేయఁ బేరలుకం జెందినయట్టి కాంత లుచితవ్యాపారముల్ నేర్తురే ? "

" పవనపర్ణాంబుభక్షులై వనసీయినుప, కచ్చడాల్ గట్టు కొనుమునిముచ్చులెల్ల, తామరసనేత్రలిండ్లబందాలుగారె ? "

" బంధమో, చనముగుటద్భుతంబె రఘుచంద్రునిప్రాపౌకయింతఁగల్గినన్. "

మొదలగునవి పఠించి తద్రసగ్రహణపారీణులగు వారి కర్థాంతరన్యాసముయొక్క యావశ్యతగాని, రసస్ఫురణశక్తిగాని చర్చించి చూపుట యనావశ్యకము.

ఉపమాద్యలంకారములు కొన్ని నిత్యమెల్లెడల నుపయోగింపఁబడుచునేయున్నవి. అలంకారములనావశ్యకములని

ఉపమాద్య
లంకారములు
కొన్ని.

చెప్పిన యొకయాంధ్రవిమర్శకుఁడు మిగిలినవాని నుపేక్షచేసినను కాళిదాసుని సాదృశ్యకల్పనలకు మాత్రము బహుమానము నొసఁగియున్నాఁడు.

సామాన్యసంభాషణముననే కొన్ని యలంకారములు స్వభావసిద్ధముగనుపయోగింపఁబడుచుండ రసపోషణమునకయి వ్రాయఁబడు కావ్యములలో నుపయోగింపఁగూడదని విచ్చి

వాఁడుగానియనఁడు. కూడదని నొక్కి పెట్టినను రాకుండమానునా? రసపోషణమున కలంకారములు ముఖ్యావయవములలో కొన్నియైయున్నవి. అదియునుఁగాక యలంకారముల నుపయోగించుట మానవస్వభావసిద్ధమైన పనులలో నొకటియై యున్నది. ఎవరితోనైన మాటలాడునపు డాజానుబాహుఁడును, అమితబలోపేతుఁడునైన యొకమనుష్యునిఁగూర్చి చెప్పవలసివచ్చినపుడు, "వాఁడేనుఁగువలెనున్నాఁడ"ని చెప్పమా? ఇట్లే కొన్ని సందర్భంబులఁ దదనుగుణములగు నలంకారముల నుపయోగించియే మాటలాడుచుందుము. కావ్యమునఁగూడ నాప్రకారమే కవి కప్రయత్నముగ సందర్భంబునుబట్టి దొరలును. అట్లప్రయత్నముగ నుపయోగింపఁబడునవి తప్పక హృదయంగమములుగనుండును. అట్టివానిఁజూచిన నలంకారములవశ్యములనియే తోఁచుచుండును.

అలంకారము రసముపుట్టించును.

అలంకారమర్థమున కెంతసహాయకారియొ, సందర్భంబును చదువరుల మనంబులనెట్లు చిత్రించునో, కథ కెంతపటుత్వమునిచ్చునో, రసము నెంత హృదయంగమముగ పుట్టించునో, తెలియఁజేయుట కయి భారతమునుండి రెండుదాహరణములనిచ్చెద. కృష్ణుఁడు మొదటిమాఱు భీష్మునిపైఁ దుముకునెడ తిక్కన సోమయాజి యీక్రిందివిధముగ వర్ణించియున్నాఁడు:—

శా॥ అంహో మర్దనుఁడా జనార్దనుఁడు మాద్యద్భీష్మకుంభీంద్రుపై
సింహోల్లాసవిభాసియై కవియు నుత్సేకంబునాటోపము
రంహస్ఫూర్తియు దీప్తమూర్తియును సంరంభంబుఁ జూ
డఁగ జగ
త్సంహారోన్ముఖుఁడైన రుద్రుక్రియ రౌద్రప్రక్రియం బొల్చినన్.

ఇందు "మాద్యద్భీష్మకుంభీంద్రుపై సింహోల్లాసవిభాసియై" యని చదువునప్పుడు కృష్ణభీష్ములయాకారము లసామాన్యములై, యలౌకికములై, భయజనకములై స్ఫురియించుచున్నవి. ఆకుంభీంద్ర సింహరూపకములు లేకపోయిన నను కొనిన రసము జనియింప నేరదు. భీష్ముఁడే 'కుంభీంద్రుని'వలె గొప్పవాఁడు. సింహమువలె నంతకంటె గొప్పవాఁడు కృష్ణుఁడు. అప్పుడు వారొనర్చిన యుద్ధమసామాన్యము. ప్రతిదినమును మనము బజారులఁ జూచుచున్న చిల్లరపోట్లాటలవంటిది కాదు. అట్టియుద్ధ మెంతభయంకరమో మనంబుల స్ఫురియింపఁ జేయుటకై యసామాన్యకల్పన నుపయోగింపవలయు. ఈ పద్యంబుననట్లే యసామాన్యకల్పన యుపయోగింపఁబడినది. ఆయుద్ధమున నెవరుగెలచెదరో యలంకారమే సూచించుచున్నది. సింహముగెలుచునా? ఏనుఁగుగెలుచునా? యని యడిగిన మనమేమని సమాధానము నియ్యఁగలము? తరువాత నాల్గవపాదంబున నుపయోగించిన యలంకారమును చూడుఁడు. అది రౌద్రభీభత్సరసప్రతిపాదకము. కృష్ణునిఁ బోల్ప

వలసినపుడు సామాన్యమానవునితోఁ బోల్చిన నెట్లుండును? మూషికములమీఁదికిఁ దుముకఁబోవు మార్జాలమువలెనని చెప్పవచ్చునా? లేక పిల్లిమీఁదికి లంఘింపనుంకించు కుక్కవలెనని చెప్పవచ్చునా? అట్టిచోట నట్టియలంకారమునే యుపయోగింపవలయు లేక యలంకారము లేకుండ వ్రాయవలయు. అప్పుడుద్దేశితరసము లుద్భవిల్లునా? ఇప్పుడారసము లుత్పత్తియైనవో లేవో యాలోచించుట చదువరులకే వదలివేసెద. ఎవరికైన కోపముచే కన్ను లెఱ్ఱగనుండునపుడు "వానికన్నుల నగ్నికణములు రాలుచున్నవి" యనిమనము కొనమా? ఆపద్యపాదమందు రుద్రపద ముపయోగించినఁగాని రౌద్రరసము రాలేదు. రానేరదు.

మఱియొక యుదాహరణము. రసస్ఫూర్తికై మఱియొక యుదాహరణము నిచ్చెద.

ఆ॥ వే॥ మెఱపు మెఱసినట్లు మెఱయంగఁదోతెంచు
కర్ణికారకేతుకాంతి వెలుఁగ
నంపగములఁ గురునినలయించిమించి పా
ర్థజునికొడుకు మొగ్గరంబుసొచ్చె.

ఈపద్యము పద్మవ్యూహములోనికభిమన్యుఁడు పోవునపుడు తిక్కన చెప్పియున్నాఁడు. ఇందభిమన్యుగమన మెంత త్వరితమో, ఆయన శరీరకాంతి చూచువారికన్నుల నెట్లు మిఱుమిట్లు గొలుపుచున్నదో, ఆయన వ్యూహమున నెట్లుజో

రఁబడెనో, యంతకన్నులఁగట్టి నట్లలంకారము నుపయోగింప కుండ నెవరుచెప్పఁగలరు. "మెఱపుమెఱసినట్లు" అనిన తోడనె మెఱపునందలి గుణములన్నియు నాయభిమన్యుని యందు సంక్రమించినవి. వెంటనే వానినన్నిఁటి నభిమన్యునితో సమన్వయింతుము, అంతినాయభిమన్యుని యునికి చిత్రితమై మనములఁ బ్రతిబింబుచున్నది. ముఖ్యముగ గమనమును చెప్ప నలసివచ్చునప్పు డలంకారము లేకున్న రసోదయము కానేరదు. అందులకిప్పుడనువదించిన పద్యమే తార్కాణము. ఇట్టి స్థలముల నలంకారమనవసరమని యెవరనఁగలరు.

స్వభావోక్తి. స్వభావోక్తివిషయమై యిదివరకే యొకప్రశ్నము వచ్చినది. అదికూడ నలంకారములలోఁ జేరవలయునాయని. నామతము తప్పకదానిఁగూడఁ జేర్ప వలయుననియె. కవియని పేరుపెట్టుకొనిన ప్రతివ్రాతగాఁడును ప్రతిపద్యనిర్మాతయు స్వభావోక్తిని స్వచ్ఛముగ నుపయోగింపనేరఁడు. అందున్న యంగముల యైక్యము సులభముగ పొసఁగనేరదు. చదువుచున్నపు డొకొ్కకయంగము కన్నుల కగఁపడుచుండవలయు. తుట్టతుద కన్నియుఁగలసి యొకపట మునలె మనశ్చక్షుస్సునకు నెదుటఁ గన్పడవలయు. చదువు వాఁడు చిత్రకారుఁడైనచో దానిమనంబునుండితీసి చెడకుండ కాకితముపై వ్రాసిచూపింపఁగల్గున ట్లుండవలయును. అతిశ యోక్త్యాద్యలంకారముల నుపయోగించుటకంటె స్వభావోక్తి

నుపయోగించుట కష్టతరము. కవికి పూర్తియైన భావనాశక్తి యున్నంగాని దాని హృదయంగమముగను, సంపూర్ణము గను, అన్యవిషయ సంకీర్ణము కాకుండునటులను, వ్రాయనేరఁడు. ప్రతియంశము నున్నదాని నున్నటుల వర్ణించిన నది స్వభావోక్తి కానేరదు. ఒకచిన్ని యుదాహరణము నిచ్చెద.

శ్లో॥ మాహిష్మతీ పురీమధ్యే
మువాల రాఘ్రాయ మేదినీం ।
ఏకపాదం సముద్ధృత్య
శ్వా మూత్రం విసృజత్యహో ॥

దీనిని స్వభావోక్తియందురా? కానేరదని ప్రతివాఁడు ననవలసినదే. ఎందుచేతఁ గానేరదు ? అదిచేసికొనిన పాపమే మి?యని యడిగిన సమాధానము లేక పోలేదు. అన్నికారణ ములకేమికాని యొక ముఖ్యకారణముకలదు. అందలి విష యము నీచమైనది. నీచోపమ, నీచోత్ప్రేక్ష, మొదలగునలంకా రము లెట్లునింద్యములో యదికూడనట్లె నింద్యము. ఒక్క నింద్యమగుటయే కాదు. కావ్యదోషములలోఁ గూడ నొకటి యైయున్నది. కావున నేవిషయమైన నున్నది యున్నట్లు వర్ణించుట స్వభావోక్తి కానేరదు. దానికికూడ విషయము తగియుండవలెను. అట్లు తగినయంశమును గ్రహించి కవి తన భావనాశక్తిచే నంగాంగీభావసామరస్యముఁ గలిగించి ప్రయోగించిన స్వభావోక్త్యలంకారముమాత్రము హాయి

యనిపించికొనక పోదు. అట్లు కాకపోయిన నీ క్రిందిపద్య మెల్లఱకు నాహ్లాదకర మేలఁ గానలయు ?

సీ॥ ఏవిహంగముఁ గన్న నెలుఁగిచ్చుచును
    సారెకును సైకతంబులఁ గూడఁదారుఁ।
దారి కన్గొని యడలతనజోడు గాకున్న
    మెడ యెత్తి కలయంగ మింటసరయు।
నరసి కన్నీటితో మరలి తామర యెక్కి
    వదన మొండఁగ సరోవారినద్దు।
నద్ది త్రావఁగ సైఁప కట్టిట్టుగన్గొని
    ప్రతిబింబ మీక్షించి బ్రమసియుఱుకు।
    నుఱికి యొఱకలుదడియ వేఱొక్కతమ్మి
    కరుగు నరిగి రవంబుతోఁ దిరుగు తేంట్లఁ
    బోదుచు ముక్కున మఱియును బోవు వెదకి
    సంజఁ బ్రియుఁ బాసి వగనొక్క చక్రవాకి॥

ముక్తపదగ్రస్తమను శబ్దాలంకారము నిందుపయోగించి నను దానిమాట నెత్తుకొనకయే యాధునికాంధ్రవిమర్శకులం దఱీపద్యమును మెచ్చుకొనియున్నారు. పెద్దన్నగారి స్వభావ పరిజ్ఞానమట్లుంచి మనవిమర్శకుల నిష్పాక్షికబుద్ధి కొనియాడఁ దగినది. అన్నియలంకారములను ప్రయోగించుటకంటె స్వభా వోక్తి నుపయోగించుటకష్టము. అలంకారమునందలి యంగం బులనన్నిఁటిఁ గవి తనభావనాశక్తిచే నేది దేని వెంబడించునో

స్ఫుటముగ వ్యక్తముచేయవలయు. అంగము లన్నియుం జేరి యొకసంపూర్ణమైన పటమేర్పడవలయు. ఆపటము పాఠకులమనంబులం బ్రతిబింబింపవలయు. ప్రతిబింబించి యానందమును పుట్టింపవలయు. కవి ముందు తనమనంబున బ్రతిబింబించినంగదా యితరులమనంబులం బ్రతిబింబించున ట్లొనర్పంగలండు. కావున స్వభావోక్తిని తప్పక యలంకారములలోం జేర్పవలయునని నామతము.

అనావశ్యకములని చెప్పలేము.

మనలాక్షణికులందఱు సామాన్యముగ నలంకారములు కావ్యమున కవసరలను మతమువారే యనితేలినది. అలంకారములు లలితములుగను సందర్భోచితములుగ నున్నస్థలములం బరీక్షచేసి చూచిన నావశ్యకములనియే చెప్పవలసి వచ్చునేమొ? సామాన్యసంభాషణమందు, ఉపమ, రూపకము, ఉత్ప్రేక్ష, అర్థాంతరన్యాసము, గర్వోక్తి, వక్రోక్తి, మొదలగు నలంకారములను తెలియకుండ నుపయోగించుచునే యున్నాము. శబ్దాలంకారములం గూడ నప్పుడప్పు డుపయోగించుచునే యున్నాము.

'వాఁడు బడబడవాగును' 'వాఁడు చకచకనడచెను' మొదలగునవియును, 'వాఁడిది నిమ్మపండుఛాయ' 'వాఁడికి కండ్లు నెత్తిమీఁదికి వచ్చినవి' 'ఆగోపురమును తలనెత్తిచూచిన తలగుడ్డ క్రిందపడును' మొదలగునవియును, చదువరు లెఱు

గనివికావు. ఇఁక వ్రాసినపుస్తకములనన్నను పద్యంబులనె కాదు గద్యంబులఁగూడ నలంకారముల నుపయోగించుచు న్నారు. ఏసంస్కృతాంధ్రగద్యకావ్యమునైనఁజూచినఁ తెలిసి కొనఁగలము. తుట్టతుదకు విమర్శనాగ్రంథమైన శ్రీయుత రామలింగరెడ్డిగారి 'కవిత్వతత్త్వవిచారము'నఁగూడ ప్రుటకు మూఁడు నాల్గువంతున నలంకారముల నుపయోగించియున్నా డు. ఆయన యెవ్వరెవ్వరి నెక్కడెక్కడ దూషింప సమకట్టెనో యక్కడక్కడనెల్ల యలంకారయుక్తముగ దూషించెను. అయినను ఆయన కావ్యముల నలంకారములునద్దను వాదము వాఁడే? సందర్భోచితముగ నున్నవని సమర్థించుకొనును గాఁ బోలు. కాని యలంకారముల నుపయోగించుట మానవధర్మ మని మాత్రమెన్నఁటికి ననఁడు! అలంకార ముపయోగిం పవలసిన స్థలమున నుపయోగించిన రసమును పుట్టింపఁ జేయు ననుమాట నిజము. కావ్యమునకు రసమే ప్రధానము. ఎంత యలంకారము లుపసర్జనములైనను రసమును పుట్టఁజేయునవి యన్నియు కావ్యమున కవసరము లేదైయెనచో నలంకారములఁ గూడ వానిలోఁ జేర్పవచ్చును. అలంకారము నుపయోగించి నఁగాని రసముపుట్టదనుమాట పూర్తిగనిజము కాదు. కొన్ని చోట్లులమాత్రము నిజమేమోయని యనుమానము పొడమ వచ్చును. అలంకారము నుపయోగించిన రసమువచ్చిన స్థలం బునఁగూడ నుపయోగింపకపోయిన నారసము రాదనుటకు

వలనుపడదు. దానినుపయోగింపకుండ నంతరసమును తెప్పిం పఁగల మహాకవి యుండవచ్చును. అది యసంభవము కానే రదు. ఒక్కొకచో నలంకారము నుపయోగించిన రసము రాకుండుటకుమారుగ రసాభాసము కావచ్చును. కవులందఱట్ల లంకారముల నుపయోగింపకుండ రసముప్పతిలున ట్లొనర్చ ప్రజ్ఞగలవారుకారు. ఆంగ్లవాఙ్మయంబునఁగూడ నట్టి కవుల లెక్కిడుటకు మొదలిడిన వ్రేలుమడచిచూపుట కొకరిద్దరు దక్క లేరు. పుస్తకమం దెక్కడ నొక్కచోనైన నలంకార మునుపయోగింపకుండ రసభంగము గాకుండ వ్రాయఁగల మహాకవియుండవచ్చును. అట్టివారినే కవులుగను, అట్టిగ్రం థములనే కావ్యములుగను, పరిగణించిన నిఁకఁ బ్రపంచంబున నున్న వాఙ్మయములన్నియు నేటిలో పడవేయుటకు పనికి వచ్చును. కావున నట్లుచేయుటయు పొరపాటగును. "అహో, మూలచ్ఛేదీ తవపాండిత్యప్రకర్షః" అనుమల్లినాథవాక్యమట్టి విమర్శకుల కన్వయించును. ప్రపంచంబున నేసము వాయసము నుకూడ నుత్తమమధ్యమాధమములని మూఁడువిధములఁ భాగింపవచ్చును. ఉత్తమజాతియతిస్వల్పసంఖ్యాకము. అధమ జాతియుపేక్షణీయము. ఇఁక మధ్యమజాతిని సామాన్యవిషయ ములనధికారముగ తీసికొనవచ్చును. అట్లె కవులలోఁగూడ పైఁజెప్పినట్లు వ్రాయఁగలవా రుత్తమజాతివారు. అట్టివారుం డుటరుదు. వారుపూజ్యులు. ఆదర్శముగఁదీసికొనఁ దగినవారు.

ఆదర్శ్యముతో సామ్యమునొందుట కష్టము. అందువలననె వార
ల్పసంఖ్యాకులు. అధమజాతికవులమాట నెత్తుకొననే బని లేదు.
వారి ననుకరింపవలయునని విమర్శకులు చెప్పరాదు. చెప్పరు.
మధ్యమజాతికవులనుతీసికొందము. అట్లుతీసికొనిన వారందఱు
నలంకారముల నుపయోగించి రసమును పుట్టించు వారు
గానున్నారు. కవికికావలసిన ముఖ్యాంశములలో భావనాశక్తి
ప్రథమమైనది. భావనాశక్తియు నలంకారములును పరస్పరసా
హాయ్యమునుకోరునంశములని కొంతవఱకొప్పుకొనవచ్చును.
అలంకారములయొక్క ధర్మములు మూఁడై యున్నవి. సంగ్రహ
కథనము మొదటిది. చాలపదముల నుపయోగించిచెప్పినఁ
గాని తెలియనియర్థ మొకయలంకార ముపయోగించినఁ దెలి
యఁగలదు. రెండవది స్పష్టత లేక వైశద్యము. వైశద్యమున కిదివ
ఱకే యుదాహరణములనిచ్చితి. మూఁడవది రమణీయత.
రమణీయతయన నానందజనకత్వము. ఈ మూఁడును కావ్య
మునకుఁగాని కవిత్వమునకుఁగాని కావలసిన ముఖ్యలక్షణము
లలో చేరును. వానిఁదెచ్చు నలంకారము లనావశ్యకములని
యెట్టిగనెవరుచెప్పఁగలరు ?

మఱియొకయంశము. కవిత్వమందలి ప్రతియంశమును
భావములనుగాని యింద్రియములనుగాని యుల
రించును. మన మలంకారములఁ దీసికొందము.
భావము లనాకారములు. ఇంద్రియములు సాకా

భావములు.
ఇంద్రియములు.

రములు. భావముల నలరింపఁజేయునవి సామాన్యముగ ననాకారవిషయములై యుండును. అనిన నవికూడ భావములే యని కొందఱు కనుకొనవచ్చును. కవి యేదోయొక భావమును వర్ణించునపుడు తదనురూపభావము పాఠకులమనంబుల స్ఫురింపవలయు. అట్లొనర్పఁగలవాఁడే నిజమైనకవి. కవి కూడ నాభావము ననుభవించినఁగాని యట్లొనర్పనేరఁడు. ఒక్కొకప్పుడు సాకారవస్తువర్ణనముకూడ భావమునలరింపఁ జేయవచ్చును. మఱియొకప్పుడు సాకారవస్తువర్ణనము భావమునకు ముఖ్యాంగమే కావచ్చును. ఒక్కయుదాహరణము నిచ్చెద. దంపతు లాలింగనముచేసుకొనుట నొకకవి యవిశవృక్షమునకు లవలీలత యల్లుకొనుటతోఁ బోల్చినాఁడు. అచ్చట భావమును, ఇంద్రియముకూడ, నానందము నొందుచున్నవి. ఎట్లన్న నాలింగనము సాకారము. కన్నులకగఁపడుచున్నది. దంపతు లాలింగనముచేసుకొనుటను చూచునలవాటు పాశ్చాత్త్యులలోనున్నను హైందవులలో లేకపోవుటచే చూడకపోవచ్చును. అట్టియాలింగనమును పాఠకులమనంబుల స్ఫురియింపఁజేయవలయు. ఒక్కొకప్పు డొకపని యలవాటున్నను దానిస్మృతి యానందముఁగలుగఁ జేయును. ఆస్మృతి యందుగూడ యంశము మనంబునఁ బ్రతిబింబించినఁగాని య్యాయానందము కలుగనేరదు. లవలీలత యవిశవృక్షము నల్లుకొనుటను చూచిన నా పెనఁగికొనుటతో యుపమేయ

మును పోల్చుకొని యట్లుండుఁగదాయని యనుకొనవచ్చును. ప్రథమమున నేత్రేంద్రియమును తన్మూలమున హృదయమును నీయలంకారముతో నలరుచున్నవి. తరువాతవచ్చునది భావము. ఇచ్చోభావమన్నఁ బ్రేమ. పాఠకులభావముల నలరింపఁ జేయుటయన్న వారిమనంబులఁ దదనురూపభావమును పుట్టించుట. అట్లుపుట్టుటచే వారిమనంబు లానందించును. ఆ ప్రేమభావమునకు పాతివ్రత్యము మొదలగునవి యంగములు. మొదట ప్రేమనువిచారింతము. అవిశవృక్షమున కల్లుకొని యున్న లవలీలతయనిన వానికిరెంటికిఁగల ప్రేమను వెల్లివిరియునట్లు తెలియఁజేయుచున్నది. అదెట్లనినఁ జెప్పుటకష్టము. భావములనాకారములని మున్నెచెప్పితి. అనాకారవస్తువును వర్ణించుటకష్టము. ఆభావముయొక్క చేష్టలు చెప్పవచ్చును. భావమెట్లుకలిగినదో యనుభవంబువలనఁ దెలిసికొనఁదగిన విషయము. నాకుఁగల్గినది. నేననుభవించుచున్నాను. సామాన్యమానవునికి ప్రతివానికిని కలుగునని నామతము. ఒకవేళ కల్గకపోయిన నేనుత్తరవాదినిగాను. నాయనుభవమును నేను చెప్పితి. నమ్మిననమ్ముఁడు. ఇతరులచిత్తవృత్తిని నేనెట్లుకనుఁగొనఁగలను ? మనంబునఁగల్గినదానినే వ్రాతఁబోనిడినయెడ కొంతవఱకుఁ గనుఁగొనవచ్చును. మానవసామాన్యముగ నొకవిధమయిన వివేకమున్నదిగావునను, అట్టివివేకము నాకునుఁగలదని నమ్ముచుంటినిగావునను, నాయనుభవంబువలన నందఱ

కుంగల్గుననిచెప్పితి. అకల్గినప్రేమభావమును దంపతులకు వర్తిం చుకొనిన నాయుపమాలంకారరసమును చవిఁగొలఁగలరు. అప్పుడు దంపతుల యాలింగనమునకుఁ బ్రేరకమగుప్రేమ మనంబులకు స్ఫురించును. అట్లుస్ఫురించుచు కవిచెప్పినవిష యము యధార్థమనితోఁచి తద్ధ్యానమునమభవించుచున్నఁ గలుగునానందమునకు మేర లేదు. అంగములలో నొకటియగు పాతివ్రత్యమును విచారింతము. విటచేటులకు పరస్పరముగ నుండు ప్రేమకంటె భార్యాభర్తలకుండు ప్రేమపవిత్రమనుట కభ్యంతరము లేదు. అట్టిపవిత్రతనే పాతివ్రత్యమని వ్రాసితి. నాగవల్లిమఱియొకచెట్టునకల్లుకొనుట నెన్నఁడైనఁ జూచితిమా? ఒకవేళ బలవంతముగ నల్లుకొనునట్లొనర్చినను లతయంతవిశే షముగ పెరుగనేరదు. పెరిగినను మార్దవమును సౌందర్య మును వహింపనేరదు. ఒక్క యపిశవృక్షము నల్లుకొనిననే దానికి సౌందర్యాదిగుణములు కలుగును. భగవత్సృష్టిలో స్త్రీ పురుషులకు కలయిక యెట్లుప్రకృతిసిద్ధమో యట్లె యారెంటి కిని కలయిక ప్రకృతిసిద్ధము. స్త్రీపురుషులయినను దంపతులు కాని వారికలయిక యెట్లు ప్రకృతివిపరీతమో (ఇంతకంటె మంచిమాట దొరక లేదు) యట్లెలవలీలత మఱియొకవృక్షమున కల్లుకొనుట ప్రకృతివిపరీతము. దంపతులుకానివారు కలి యుట మనముచూచుచున్నాము. వూగలత మఱియొకవృక్ష మున కల్లుకొనవచ్చును. వానిని మన ముపేక్షచేయవచ్చును

లవలీలతకేఁ బోల్పవలసిన యవసరమేమి ? ప్రపంచంబున నితరలతలు లేవా ? ఇట్లు ప్రశ్నించిన సమాధానము చెప్పవచ్చును. ప్రపంచంబున ననంఖ్యాకములగు లతలుగలవు. వానిలో మూఁడువంతులు వృక్షవివక్ష లేకుండ ప్రతివృక్షమున కల్లుకొనును. లవలీలత యట్లుకానేరదు. అవిశవృక్షము నకే యల్లుకొనివరలును. ఇట్లుతీసిన నెన్నియోసూక్ష్మాంగము లీయలంకారమునఁ గనఁబడును. తెల్పఁ బ్రయత్నమంతయుఁ జదువరులకే వదలివేసెద. ఇట్లలంకారములో నియంగములఁ బరీక్షచేసిన మంచిచెడ్డలు తెలియును, ఆవశ్యకమైనదియు కానిదియు తెలిసికొనఁగలము. విభజించి దానియందలి సూక్ష్మములఁ గ్రహియించి యానందమునొందుట ప్రతివాఁడును చేయఁదగినపనికాదు. అట్లొనర్చుట బుద్ధివికాసము ననుసరించియుండును. చెప్పవచ్చినమాట మఱచితిని. కావున భావముల నలరింపఁ జేయు నలంకారములు సాకారవస్తువులనుండి గ్రహించినవి గావచ్చును. అయినను ప్రమాణము లేదు. సాకారవస్తువులన్న బాహ్యప్రపంచంబునుండి గ్రహియింపఁబడినవని యర్థము. బాహ్యప్రపంచమన్న మనము ప్రతిదినము చూచుచు మనము నివసించియుండునదియని యభిప్రాయము. కన్నులకగఁపడువస్తువులన్నియు సాకారములే కదా. సాకారవస్తువులన్నియు పరిణామవంతములు. ఒక్కొక్కప్పు డాపరిణామముల నలంకారముల నుపయోగింప

వచ్చును. అప్పుడుకూడనాపరిణామములను మనము ప్రత్యక్షముగఁ జూడకున్నను వానినిసాకారవస్తువులుగనే పరిగణింపవలయును.

ఇంద్రియములు.

కేవలేంద్రియముల నలరఁజేయు నలంకారములవిషయమైకూడ కొంచముగఁజెప్పవలయును. ఇంద్రియములనినప్పుడు కర్మజ్ఞానేంద్రియముల రెండుతరగతులఁ గ్రహింపవచ్చును. జ్ఞానేంద్రియములఁ గొన్నిటిఁగూర్చిచెప్పెద. కవి నాయకుఁడనుభవించు ప్రియాకరస్పర్శనమును వర్ణించుచున్నాఁడనుకొందము. ఆ విషయమువలన నానందమొందునది త్వగింద్రియము. అందువలన తదనురూపస్పర్శనము నొకదాని నుపమానముగా చెప్పినయెడల దానియందలిగుణములు దీనియందుఁ గూడఁగలవని పాఠకులు సమన్వయించుకొందురు. అట్లుసమన్వయించుకొనుటచే నాస్పర్శనము ననుభవింపగలరు. అట్లుపోల్చినఁ దప్ప యాస్పర్శనమెట్లున్నదో తెలిసికొనఁజాలరు. ఒకవేళ పాఠకులట్టిస్పర్శసుఖము నిదివఱకే ప్రత్యక్షముగ ననుభవించినవారేయైనను అట్లుపోల్చిచూపినఁదక్క తదనుభవస్మృతి వారి మనంబులకు రానేరదు. ఆస్మృతివచ్చినఁదప్ప వారానందింపఁజాలరు. కావున నేవిధమునచూచినను పోల్చిచూపుటమాత్రమవసరము. చక్షురింద్రియమునుగూర్చి యిచ్చటచెప్పఁబనిలేదు. వెనుకనిచ్చిన లవలీలతోదాహరణమును జ్ఞప్తికి

దెచ్చుకొనినఁజాలును. మఱియు నొకవస్తువును వర్ణించున పుడు, ఆవస్తువు పాఠకులుచూడనిదయిన, వారుచూచి నట్టియు, వర్ణింపవలసినవస్తువునకువలె సమానధర్మములున్న ట్టియు, మఱియొకవస్తువు నుపమానముగఁజెప్పినగాని యా వస్తువెట్టిదో పాఠకులు తెలిసికొనఁజాలరు. అట్లే శ్రోత్రేంద్రి యమునకుఁగూడ చెప్పనచ్చును. అట్లే యన్నియింద్రియము లనలరింపఁజేయు నుపమానములు బాహ్యప్రపంచమునుండి గ్రహియించినవగును. అట్లుగ్రహించి సందర్భమునందలివస్తు వును మనంబుల స్ఫురియింపఁజేసినఁగాని యానందముకలుగ నేరదు. ఇంద్రియములలరినను, భావములలరినను, పరిణా మానందము మనస్సనకేగాన మనస్సునకీ యింద్రియములును, భావములును ద్వారములు. ఆనందోత్పత్తి కాకపోయిన కావ్యో ద్దేశము నష్టమైనది. అటులనె మాసివులొనరించు పనులఁ గొన్నింటిఁ జెప్పునప్పు డలంకార మవశ్యప్రయోజ్యమని తో చును. మఱియు పరిమాణమును చెప్పవలసివచ్చినపుడు కూడ నలంకార ముపయోగించినఁగాని యాకారస్ఫూర్తి కలుగనే రదు. వెనుకయిచ్చిన యలంకారమే యిచ్చటఁగూడ సమన్వ యించును. పెద్దయాకారముగలవానిఁ జెప్పవలసివచ్చినపుడు, ఎన్నిమారులు 'పెద్దపెద్ద' అనిచెప్పినను పెద్దతనము తెలియుట కష్టము. ఒక్కమారు 'వాఁడేనుఁగువలె నున్నాఁడ'ని చెప్పిన నొక్కమాట యెంతపనిచేసినదో చూడఁగలము. అదేప్రకార

ముగ ముఖము కమలమువలెనున్నది మొదలగు నుపమాలంకారములుకూడ ననవసరములని తోచుటకు వీలులేదు. అంత ఉపయోగించునవియె గాన కొన్ని నీరసములుగ తోచవచ్చును. నిజమైన విమర్శకున కట్లుతోచుట మంచిదికాదు. ప్రతిదినముతినుచున్నామని యన్నముపై నసహ్యముపుట్టునా? అట్లసహ్యముపుట్టిన నదిరోగసూచకము. విచారించి చూచిన నింద్రియములు లానందమొందునప్పు డలంకారములనుపయోగించుట యవసరమనితోచును. అప్పు డలంకారములయం దుపమానములు బాహ్యప్రపంచంబునుండి గ్రహించినవగును. గత్యాదులఁ జెప్పునపుడుకూడ నలంకారములనుపయోగించినఁగాని పూర్తియైనభావన కలుగనేరదు. శబ్దముకాకుండ నడమనపుడు 'వాఁడుపిల్లివలె నడచుచున్నాఁడ' నమా? అక్కడ రసస్ఫూర్తియగుట లేదా? అందుచేతనే మనలాక్షణికు లలంకారము లుండవలెనని చెప్పిరి. వారుకూడ నున్న రసస్ఫూర్తికిఁ దోడ్పడునని చెప్పిరిగాని లేకున్న కావ్యత్వహాని యన్నదియని చెప్పియుండలేదు.

ప్రసంగవశంబున మఱియొకయంశము చెప్పవలసియున్నది. ఆంధ్రభాష దినదినము వృద్ధినొందుచున్నదనుట నిర్వివాదాంశము. ఆంగ్లభాషావాఙ్మయచరిత్రను చూచిన తద్వాఙ్మయము పత్రికాముఖమున చాలవృద్ధినొందినదనుటను మనము తెలిసికొనఁ

పత్రికా కవిత్వము.

గలము. అట్లె తెనుఁగుభాషకూడ పత్రికాముఖమున వృద్ధి నొందుచున్నది. ఏతెనుఁగుపత్రికనైనఁజూడుఁడు. ఒకవిమర్శనమో, యొకగీతమో, మఱియెద్దియో చూచుచునేయున్నాము. మిగిలినవానిమాట మనకక్కఱ లేదుగాని గీతమును గూర్చి కొంచెముగఁ జెప్పవలయు. పదావళికే కావ్యమని నామకరణ మొనర్పనగునుగాన నీ గీతములనుకూడ కావ్యములని పిలువవచ్చును. వానిని లఘుకావ్యములందము. ఇప్పుడు పత్రికాముఖమునఁ బ్రచురింపఁబడుచున్న లఘుకావ్యముల నన్నివిషయములును కావ్యవిషయములుగా పరిగణింపఁబడుచున్నవి. ప్రతివిషయమును కావ్యమునకుఁదగునా? ఆప్రశ్నమునకు విపులచర్చవలనిగాని సమాధానమునిచ్చుటకు వీలు లేదు. చాలమందివిమర్శకుల యభిప్రాయముఁబట్టి ప్రతివిషయమును కావ్యమునకుఁదగదని తేలును. పద్యవిషయములసామాన్యములుగ నెక్కడనోయుండునని యనుకొనవలదు. ఈక్రిందివాక్యమును చూడుఁడు.

"The matter and diction of this French poetry seemed to be characterised, not so much by poetic thoughts, as by thoughts, translated into the language of poetry.'

ఈవాక్యము పద్యవిషయములఁజర్చించునపుడు కోలెరిడ్జిచేఁ వ్రాయఁబడినది. ఇందుఁజెప్పినట్లు వాడఁబడువిషయములలోఁ గొన్నిపద్యవిషయములు. కొన్ని పద్యములనుపయోగింపఁబడిన సామాన్యవిషయములు. ఇప్పుడు మనముచూచు

చున్న లఘుకావ్యములఁ వాడఁబడువిషయములు చాలమట్టు కీ రెండవజాతికిఁ జేరియున్నవి. ప్రతివిషయమునుఁ గూర్చియు పద్యములు వ్రాయవచ్చునేమొకాని యాకవిత్వము పవిత్రమగుకవిత్వములో నొకభాగముకాదని నానమ్మకము. ఒకవేభాగమేయైన నదియధమకవిత్వమని చెప్పవలసినదే. లఘుకావ్యము తెనుఁగున బొత్తుగశూన్యము కాకపోయినను, ఆంధ్రదేశంబున పత్రికాస్థాపనము దానినితిరిగి పెంచినదనుటకు సందియంబు లేదు. ఆంగ్లవాఙ్మయంబున నిట్టిలఘుకావ్యప్రచారము మెండు. దానిననుకరించియే మనవారుకూడ నిట్టిప్రయత్నములకుఁ గడఁగిరి. కావ్యనిర్మాతల కిట్టివిషయములు కవిత్వమునకుఁదగుననియు, నిట్టివితగవనియుఁ దెలియునంతదనుక లఘుకావ్యకవిత్వ మిట్లుగ్రుడ్డిగఁ బయులువెడలవసినదే. విషయమసామాన్యముగనె యుండవలెనని నియమము లేదు. సామాన్యముగ మనముప్రతిదినమందును చూచుచున్నదే గావచ్చును. ఆవిషయమును చూచినంతనె ప్రతివానికిని కవితాధార రానవసరము లేదు. అట్లయినఁ బ్రతివాఁడును కవియగువాఁడే! ఒక యుదాహరణమిచ్చెద. గులాబిపుష్పమునే తీసకొందము. ఇది పుష్పమని ప్రతివానికిఁ దెలియును. అయినను కొన్నివిషయములుమాత్ర మందఱకు స్ఫురణకురానేరవు. దీనిరంగు నేత్రానందకరము, పత్రములు రమణీయతికాకరములు, వాసనయా మధ్యస్థమయి హృదయంగమముగనున్నది, దీని

ముకుళవికాసభావములు జన్మచంచలత్వమును చాటుచున్నవి, భగవత్సృష్టి యెంతచిత్రమైనది, మొదలగునంశములన్నియుఁ గవియైనవాని కాపుష్పముఁ జూచినంతనె స్ఫురించును. కాని వీనిలోనొక్కయంశమైనఁ దెలియకుండ నెందఱుస్త్రీలు దానిఁ దలలముడుచుట లేదు? ఎందఱుపురుషులు కంచుకవివరములఁ బ్రదర్శించుకొనుట లేదు? కావున విషయము మనముప్రతిదినమును చూచునదయైనను ప్రమాదము లేదు. లేకపోవుటయే కాదు. అట్టిసామాన్యవిషయమును తనభావనాశక్తిచే నసామాన్యముగ చూపగలుగుశక్తి కవియైనవానికి ముఖ్యముగనుండవలయును. కవిత్వవిషయమును కనుఁగొనినంతనె చిత్తవృత్తిని బట్టి కవియైనవాని కావేశముపుట్టును. దానినడఁచుకొనలేక వెలువరచును. లఘుకావ్యముల, అందుపత్రికాముఖమునఁ బ్రచురింపఁబడువానియం దలంకారముల నుపయోగించుటకు వ్యవధి లేదు. ఒకవేళ నాయావేశమలంకారముఖమున వెల్వడవచ్చును. అలంకారములమాటయటుంచి విషయగ్రహణమందుమాత్రము విచారముండవలయును. ఇప్పుడు ప్రత్యంశమును కవిత్వాంశముగనే వాడఁబడుచున్నది. పత్రిక, కలము, కుర్చి, బల్ల, సిరాబుడ్డి మొదలగు నన్నివస్తువులును కవిత్వాంశములయినవి. ఇఁక నలంకారములు పూర్తిగనుపయోగింపఁబడుచునేయున్నవి. సందర్భవివక్ష లేక యుపయోగించినందుచేతనేగదా తెనుఁగుప్రబంధంబులఁ గొన్నిటిమీఁద మన

యాంధ్రసోదరుల కసహ్యతజనించి దానినివాఙ్మయమునకంత కును వర్తింపఁజేయుచున్నారు. కావుననో పత్రికాముఖముల వ్రాయు కవీశ్వరులారా ? పవిత్రమగుకవిత్వమునకుఁ గళంక మాపాదింపఁజేయకుఁడు. ఇదివఱకు తెనుఁగుకవిత్వమున నున్న వనివెక్కిరించు కళంకములకే తలలవంచుకొన వలసివచ్చుచు న్నదేమొ. నూతనకళంకముల నేలతెచ్చిపెట్టెదరు? విషయ గ్రహణంబున మీప్రతిభఁజూపుఁడు. వ్రాయుటకుఁబూర్వ మాలోచించివ్రాయుఁడు. అంశమర్థమా యనర్థమాయని ముమ్మారుబరీక్ష చేయుఁడు. పద్యములవ్రాసితిమని తృప్తి నొందకుఁడు. అలంకారములసందర్భంబుల నాలోచింపుఁడు. ప్రతివాఁడుకవియగుటకుఁ బ్రయత్నములొనర్చినఁగాఁజాలఁడు అట్లయినఁబ్రపంచమంతయుఁ గవిమయమైయుండెడిది !

ఆధునికాంధ్రవిమర్శకులు

ఆధునికాంధ్రవిమర్శకులలో నొకవిచ్చియభిప్రాయము కలదు. అర్థాలంకారములెచ్చటనైన నుపయోగింపనచ్చును గాని శబ్దాలంకారములుబొత్తుగ నుపయోగార్హములు కానేకావఁట. చూచిననీయభిప్రాయమునకు చోటులేదు. వారెంతపాశ్చాత్యవిద్యాప్రవీణులయిన నీయభిప్రాయముమాత్ర మావిద్యానుసారమైనదికాదు. ఎవరోయొకరామాటను మొదలననిరి. అందఱా మాట ననుసరించుచున్నారు. ఎందువలనననిప్రశ్నింపవలదా? మాట యాలోచింపకయనినది మాత్రమగును. తమంతటతా

మాలోచింపనేరక "పరప్రత్యయనేయబుద్ధులై" యన్నమాటయేకాని వేరొండుకాదు. అలంకారములావశ్యకములనికాని యనావశ్యకములనికానియునిన శబ్దార్థాలంకారములకు రెంటికిని వర్తించునుగాని ఒకేవిధమైన యలంకారములకుమాత్రమెన్నటికిని వర్తింపనేరదు. రసస్ఫూర్తి కలంకారములు తోడ్పడుననునపుడు శబ్దార్థాలంకారములు రెండుననికానియొక్కయర్థాలంకారములే తోడ్పడుననునర్థము రానేరదు. శబ్దాలంకారములుమాత్రము రసముపుట్టింపవా? వెనుకనిచ్చిన యుదాహరణములవల్లతప్పక నవికూడ రసోత్పత్తికిఁ గారణములగునని చదువరులు తెలిసికొనకపోరు. ఈ చర్చనుచదువుటవలన కావ్యమునకర్థాలంకారము లెంతయావశ్యకములో శబ్దాలంకారములుకూడ నంతయవసరములని చదువరులభిప్రాయపడకపోరు. వాస్తవమాలోచించిన రెండుతరగతులు నొకేవిధముగయావశ్యకములు. శబ్దాలంకారములఁదిట్టుట నాగరికతకొకలక్షణము గాఁబోలు! పాపమవియొనర్చిన దుష్కృతమేమి? అలంకారపదమున నవికూడచేరియుండలేదా? అవికూడ సందర్భోచితంబులుగ రసమునకుస్థానములు కాలేదా? అట్టియభిప్రాయము కేవలముప్రమాదజనితము. సందర్భోచితములుకాకపోయిన యనుప్రశ్నమున కవకాశము లేదు. అట్టిపిచ్చియభిప్రాయమును గలిగియుండుట కాంగ్లకవిత్వపఠనమే కారణమైనఁ దత్పఠనము సన్మార్గములఁబ్రవర్తింప లేదని చెప్పవలసినదె.

ఎందఱాంగ్లకవులు శబ్దాలంకారముల నుపయోగించి యుండ లేదు ! తుట్టతుద కాంగ్లములో విమర్శనమునకుతండ్రి యు, ప్రకృతికవులలో గ్రగణ్యులలో నొకఁడునైన, కోలెరిడ్జికూడ సందర్భంబులనుబట్టి శబ్దాలంకారములు నుపయోగించియేయున్నాఁడు. ఒక్కకోలెరిడ్జియే కాదు. షేక్స్పియరు మిల్టను మొదలగు గొప్పగొప్పకవులుకూడ శ్లేషాద్యలంకారముల ననేకస్థలముల నుపయోగించియున్నారు. వారిలోని శబ్దాలంకారముల ప్రస్తుతములని విమర్శకులనిరా? వారు వానినప్రస్తుతములని యనకుండుటయేగాక సమర్థించిరి. రసమును పుట్టించునవియనిరి. వైశద్యమును తెచ్చినవియనిరి. కొన్ని యుదాహరణములనిచ్చెద.

ఆంగ్లకవులు, శబ్దాలంకారములు.

"I'll live by *Nym* and *Nym* shall live by me"
Shekespeare. King Henry V.

"Have, for the *gilt* of France—O! *guil*t indeed!"
Ibid.

"I am too much in the *sun*"
Shakespeare-Hamlet.

"The *f*urrow *f*ollowed *f*ree"
Coleridge's 'Ancient Mariner'

ఇట్టి యుదాహరణముల వెనుకఁబూనిన లెక్కకు నెక్కుడుగఁ గనఁబడును. కావున పాశ్చాత్యవిమర్శకులుకూడ శబ్దాలంకారములు సందర్భములకుఁబలమును, రమణీయతను, కలు

The italics are mine.

గఁ జేయునను నభిప్రాయఁ మొసఁగిరి కాని, యనావశ్యకములని చెప్పియుండ లేదు. అనావశ్యకములని చెప్పుట యొక మన విమర్శకుల తలనెప్పుట్టినది. ఈసందర్భంబున నింకొకమాట చెప్పవలసియున్నది. ఒకవేళ నాంగ్లేయవిమర్శకులు శబ్దాలంకా ములనుపయోగింపఁగూడదని చెప్పినను, మనభాషకానియ మము నేలసంక్రమింపఁ జేసి కొనవలెను?

ఏభాషా వాఙ్మయమునకు తగినట్లు దానికి విమర్శనా నియమములుగాని కవిత్వనియమములుగాని యుండును. ఒక భాషయొక్క నియమములు మఱియొకభాషకు వర్తింపఁ జేయరాదు. సామాన్యనియములు కొన్నియుండవచ్చును. వానిని ప్రపంచంబుననున్న వాఙ్మయములకన్నిటికిని వర్తింపఁ జేయనచ్చును. ఆనియమములు మానవతత్వము ననుసరించియుండును. ప్రపంచంబునఁ గల జాతులఁ జూచిననె భేదములెన్నికలవో తెలియఁగలదు. ఏజాతికితగినట్టుల నాజాతికి ప్రత్యేకనాగరకత కలదు. వాఙ్మయముగలదు. పరిపాలనాపద్ధతులుగలవు. సంఘనియమములుకలవు. ఇట్టివి మఱియెన్నియోగలవు. అట్లుగాక నన్నిజాతులకు నొకేవిధముగ నెందుల కుండఁగూడదు? ఒకజాతికిని మఱియొక జాతికిని సామీప్యముచే నాగరకత మొదలగునవికూడ మాఱును. ఇట్లు మాఱినవాని నేశాఖయందలివారు వారిశాఖ యందలివానిని సంస్కరింతురు. ఆసంస్క

భాషాతత్వము.

రించుటకూడ తజ్జాతితత్త్వము ననుసరించియుండును. పైనున్న యంశములలో వాఙ్మయముకూడఁగలదు. భాషాతత్త్వము ననుసరించి వాఙ్మయమున్వృద్ధియగుచుండును. కావున నొక్క భాషయున్నట్టులమఱియొకభాష యుండనేరదు. ఒకభాషకున్న శక్తులు మఱియొకదానికి యుండనేరవు. ఒకభాషతో మఱియొకభాషను పోల్పవచ్చును. కాని యొకభాష నాదర్శముగా తీసికొని మఱియొక భాషను పరీక్షచేయఁగూడదు. భాషనుగూర్చి చెప్పిన విషయములన్నియు వాఙ్మయమునకుఁగూడ వర్తించును. కావున నాంగ్లవాఙ్మయవిమర్శనానియమములు తెనుఁగువాఙ్మయమునకుఁగాని సంస్కృతవాఙ్మయమునకుఁ గాని పూర్తిగ వర్తింపఁజేయుట పొరపాటు? ఎంతవఱకు వర్తింపఁజేయవచ్చునో చర్చనీయము? మన యాంధ్రవిమర్శకులలో నెవరైన నావిషయమును క్రోడీకరించి ప్రచురించిన యాంధ్రభాషకు మహోపకారముచేసిన వారగుదురు. నియమములన్ని భాషలలోనుగలవు. ఆంగ్లభాషయందుఁగూడవాక్యమన్న నెట్లుండవలసినదియు, ఏపదము లేసందర్భంబుల నుపయోగింపవలసినదియు, ఏయలంకారమెట్టిదనియు, మొదలగునంశములఁ జర్చించు పెద్దశాస్త్రముగలదు. దానిని Rhetoric అందురు. అట్టిశాస్త్రమునే మనమలంకారశాస్త్రమని పిలుచుచున్నాము. కొన్నివిధములగు కవిత్వములకు సరసముగనిముడుశక్తి యాంగ్లభాషకుఁ గలదు. ఆవిధములగు కవిత్వముల కిముడు

శక్తి తెనుఁగుభాషకు లేదు. అట్లు లేదని తెనుఁగుభాషను తిట్టినఁ బ్రయోజనమేమి? తెనుఁగుభాష చాలమట్టుకు సంస్కృత ప్రాకృతజనితముగాన వాని కెట్టిశక్తులున్నవో దీనికిఁగూడ నవి సంక్రమించినవి. మనభాషకున్న శక్తులు కొన్ని యాంగ్ల భాషకు లేవు. కావున నొకభాషయందలి కవిత్వమును మఱియొకభాషయందలి కవిత్వముతోఁ బోల్చి చర్చించి భాషను తిట్టుట బుద్ధిమంతునిలక్షణము కాదు. ఒకనికికోటిరూపాయలు సంపాదించుశక్తి యుండును. మఱియొకనికి నూనెవుబియ్యముతో వండినయన్నముఁ దిని జీర్ణింపఁ జేసుకొను శక్తియుండును. ఈశక్తుల రెంటినిఁ బోల్చినట్లుండును. వానిని వీఁడు తిట్టఁబని లేదు. వీనిని వాఁడు తిట్టనంతకుముందె లేదు. ఆధునికాంధ్ర విమర్శకులొనర్చు పొరపాటులలోనట్లు పోల్చుట యొకటి.

సామాన్యముగ జ్ఞానవృద్ధిననుసరించి స్వభాషాభిమానము వర్ధిల్లును. అదేమిపాపమొ యాంధ్రభారతిదురదృష్టవశమున మనయాంధ్రవిమర్శకుల కాంగ్లభాషావిమర్శనాపాండిత్యముచే స్వభాషపై నొకవిధమైన యసహ్యతగలుగుచున్నదని చెప్పవచ్చును.

భాషాభిమానము.

అదిమంచి లక్షణముకాదు. స్వభాషాసేవ స్వదేశభక్తికి ముఖ్యాంగము. భాషను నిరసించువాఁడు దేశబహిష్కారమున కర్హుఁడు. ఒక మహాశయుఁడిట్లు చెప్పియున్నాఁడు.

"The care of the national language, is at all times a sacred trust and the most important privilege of the members of a society. Every man of education should make it the object of his nnceasing concern to preserve his language pure and simple, *to speak it so far as in his power in all its beauty and perfection.* A nation whose language becomes rude and barbarous, must be on the brink of barbarisn in regard to every-thing else. A nation which allows her language to go to ruin is parting with the best half of her intellectual independence and testifies her willingness to cease to exist."

ఒకవేళ భాషలోఁగాని తద్వాఙ్మయములోఁగాని దోషములేవేని యున్నవనికనిపెట్టినచో వానిసవరించుకొనుటకుఁ బ్రయత్నింపవలయునుగాని భాషనునిరసించుట మహాపాతకమని నొక్కిచెప్పవచ్చును. అట్లు నిరసించువాని మొగముఁ జూడరాదు. ఇప్పుడు కాలేజీలలోఁజదువు విద్యార్థులలోఁ జాలమందికి తెనుఁగుచదువుటకుఁగూడ చేతఁగాదని నాయనుభవమునుబట్టి చెప్పఁగలను. పాలకులును, విశ్వవిద్యాలయమువారునుగూడ దేశభాషల ననాదరణమొనర్చుట లేదుగాని యాదరించుట లేదు. ఇదియిట్లుండ మనకుబుద్ధిని చెప్ప మన పెద్దలకుఁగూడ భాషాభిమానము లేకపోయిన చెప్పవలసినదేమున్నది? మఱియు "తాతస్యకూపోయమితి బ్రువంతః క్షారం జలంకాపురుషాః పిబంతి" యని యార్యులు చెప్పినటులను,

The italics are mine.

మ॥ నిజదేశంబుల వేషభాషలపయి న్నిత్యాభిమానస్థితిన్ [లే
(ప్రజమెచ్చన్ రసలుబ్ధబుద్ధులగుచున్ బ్రాజ్ఞుల్ స్వదేశ్యంబు
నిజమంచుంగొని యన్యదేశములవాని న్మెచ్చ రెప్పట్టునన్
గజరాజావన ప్రస్ఫుటార్ద్ర రసముల్గావంచు నెల్లప్పుడున్॥

అని యొక యాంధ్రకవిచెప్పినటులను, తప్పులైననొప్పులై నను మనపూర్వులత్రోవలనే త్రొక్కదమని నూతనప్రయత్న ములకును, నూతనాదర్శములకును, చోటియ్యకుండుటయు నింద్యము. గుణము లెచ్చటనున్ననేమి? తద్గ్రహణమునకై భాషాకుమారులందఱుఁ గడఁగవలయు. పూర్వులదూషించ కుండ వారుపెట్టినగోడలపై వాఙ్మయభవనమునునిర్మించి భా షాభిమానముతో పాటుగ భాషాభివృద్ధియుఁ జేయుచు నుచ్చ స్థితిలోనికిఁ బోవుట యొకజాతియొక్క కర్తవ్యము. భాషను సర్వతోముఖముగనొనర్చినఁ గాని దానినుండి వలసినయుప కారంబులఁ బడయఁజాలము.

శ్లో॥ యువతేరివరూప మంగ కావ్యం
స్వదతే స్వచ్ఛగుణం తదప్యతీవ
విహితప్రణయం నిరంతరాభిః
సదలంకారవికల్పకల్పనాభిః ॥

"Next to metre the condition absolutely demanded by poetry is figurative and picturusque diction." Professor Hegel.

విక్రమార్క చరిత్రము.

జక్కన మహాకవి.

విక్రమార్కచరిత్రము తెనుఁగునఁగల యుత్తమగ్రంథము లలో నొకటి. దానిరచియించినది జక్కనమహాకవి. ఈయన,

క॥ చక్కని నీపైదుష్యము
జక్కన నీకావ్యరచనచాతుర్యంబుల్
జక్కన నీవాగ్వైఖరి
చక్కన నీయాశుమహిమ జక్కనసుకవీ ॥

యనుప్రఖ్యాతిఁ గాంచినవాఁడు. ఈయన పదునేనవశతాబ్ద పూర్వార్థంబున నుండినవాఁడు. ఇచ్చట యాయనయొక్క కాలమును నిర్ణయించుటయు, నాయన తలిదండ్రులఁ బేర్కొనుటయు ననవసరము. ఈయనతో నించుమించుగ సమకాలికులగుకవులఁగొందఱఁ బేర్కొనవలయు. శ్రీనాథుని మనవాఙ్మయధురంధరులలో నొకఁడుగ మనవారందఱుఁ జెప్పియున్నారు. శ్రీనాథుని తరువాతికవులందఱాయనను తప్పకతమగ్రంథముల యందు కీర్తించియున్నారు. పోతనవిషయమై మిక్కిలిచెప్పన నావశ్యకము. నిష్కలంకమైన కవితాశక్తియం దాయనను బోలినకవి యాంధ్రవాఙ్మయంబునఁ గానరాఁడు. అప్పకవి

యనవసరమగు నియమము నొకదానిఁ దెచ్చి పోతనను లాక్షణికులలోఁ జేర్పకపోయినందువలన నాయనకీర్తిప్రతిష్ఠలు రవంతయైనఁదగ్గలేదు. ఆయనయున్నస్థానమునకు కొంచెమైనఁ దగ్గరకునచ్చు నాంధ్రకవి లేఁడు. మఱియొకగొప్పకవి నీసందర్భంబునఁ జేర్పవలసియున్నది. పిల్లలమఱ్ఱిపినవీరన తిక్కనతోఁదులతూగనెంచి మరలభారతము నొకదానిని వ్రాయ మొదలిడెను. అయినను భగవంతుఁ డాయుర్భాగ్యంబునియ్య లేదు. ఈయన యల్లసానిపెద్దనార్యునిగురువులలో నొకఁడు. ఇఁకననంతామాత్యుఁడు భోజరాజీయమను మృదుమధురపదగుంఫితమ్ముఁ జేసి మించెను. ఈయనకూడ తీసి వేయవలసినవాఁడు కాఁడు వీరినంటఱి నిం చుమించుగ నొకమండలిలోఁ జేర్పవచ్చును. శ్రీనాథుని నాంధ్రులందఱు బాగుగగుర్తెఱుఁగుదు... నీమండలిని శ్రీనాథమండలియందము. ఈమండలి నఱలినకాల మాంధ్రవాఙ్మయముయొక్క యుచ్ఛకాలములలో నొకటి. ఈమండలియందలికవులందఱు ప్రతిభాశాలురు. ఈకాలములో నాంధ్రవాఙ్మయ మొకమార్పును పొందినది.

అప్పటికి పూర్వపువాఙ్మయావస్థను కొంచెముగ చెప్పవలయును. ఈకాలమునకుఁ బూర్వమున్నకవులలోఁ జాలమంది భాషాంతరీకర్తలు. నన్నయభట్టు మొదలుకొని యెఱ్ఱనదనుక యందఱుపురాణాంధ్రీకర్తలె. మంచనసోమనలు మాత్రము పూర్తిగనాంధ్రీకర్తలుకారు. వారివద్దనే ప్రబంధ

మునకుఁ బునాది వేయఁబడినది. వారు కేవలభాషాంతరీకరణములను వదలి ప్రఖ్యాతములగు వస్తువులఁ గ్రహించి స్వకపోలకల్పనలసందిమిడ్చి తమప్రతిభను వెల్లడిపఱచిరి. సోమన యుత్తరహరివంశమును చూచిన మనము తెలిసికోనఁగలము. కథలు సంస్కృతకథల యనుకరణములె, దానసందియంబు లేదు. వానిని చెప్పుటయుం దాయన స్వతంత్రశక్తి తెలియఁగలదు. మంచన కేయూరబాహుచరిత్రమును చూచిన నీవిషయమే తేలును. సంస్కృతమహాకవి రాజశేఖరుఁడు వ్రాసిన విద్ధసాలభంజికయందలి కథను గైకొని వలసినచోట్లుల మార్చి నూతనకల్పనలఁ గొన్ని క్రొత్తదానిని కొక దానిని రచించియున్నాఁడు. ప్రబంధకవిత్వమునకుఁ బునాది వేసిన దెవరను వాద మొకటి గలదు. "ప్రబంధపరమేశ్వరుఁడ"ను బిరుద మెఱ్ఱాప్రెగ్గడకున్నను బునాది వేసినది కేవలనాయన కాదని కొంతవఱకు చెప్పవచ్చును. ఏలన కవిత్వమును చూచిన నట్లగపడును. ప్రబంధమునందలి కవిత్వమునకు శబ్దార్థచిత్రములు రెండును నవసరములగుచోట్లఁ గావలసియుండును. దీనిఁబట్టి చూడ రెండుచిత్రములతోఁ గలసిన స్వభావకవిత్వము నాచనసోమన మంచనలయందెక్కుడున్నది గాని యెఱ్ఱాప్రెగడయం దంతవిశేషముగ లేదని చెప్పవచ్చును. 'ప్రబంధ పరమేశ్వరుఁ'డను బిరుదము మఱియొక కారణముచే రావచ్చును. ప్రతిభ మాత్ర మెఱ్ఱనకంటె సోమనకే యధికమని చదువరులకుఁ దోపకమానదు. తప్పక ప్రబంధధోరణికి సోమనకవిత్వమే దగ్గఱకువచ్చును.

ఈమండలింగూర్చి కొంచెముగ ముచ్చటింతము. ఈ కాలమునకుపూర్వమే భాషాంతరీకరణపద్ధతి మాఱినది. స్వకపోలకల్పనలు కవిత్వములో నెక్కువయైనవి. ఈమండలియందలికవులలో శ్రీనాథుఁడునుపోతనయు నింకనుభాషాంతరీకరణమును పూర్తిగనడలలేదు. శ్రీనాథుఁడురచియించిన గ్రంథములలో పల్నాటివీరచరిత్రముతప్ప నించుమించుగనన్నియు నాంధ్రీకరణములే! పోతనభాగవతము భారతాంధ్రీకరణమువంటిది. తక్కినముఖ్యులును సోమనమార్గము ననుసరించిరి. కథలఁజాలమట్టుకు సంస్కృతమునుండిగ్రహించి వలసినచోట్ల మార్చి వానిలోస్వకపోలకల్పనలఁజేర్చి వర్ణనలఁబెంచి తమగ్రంథములరచియించియున్నారు. ఈమార్గోపవృద్ధియై రాను రాను ప్రబంధముగ పరిణమించినది. పదునాఱవశతాబ్దము అనఁగఁగృష్ణరాయలకాలము వచ్చునప్పటికీప్రబంధము సమగ్రముగ వృద్ధినొందినది. సోమనమంచనలతరువాతఁ నీమార్గము నవలంబించినవారిలో జక్కనయొకఁడు.

అల్లసానిపెద్దనార్యుఁడు మనుచరిత్రమును వ్రాయునపుడు శ్రీనాథుని శృంగారనైషధమును, పినవీరన శృంగారశాకుంతలమును, నాదర్శములుగనుంచికొని వ్రాసెనని మనయాంధ్రవిమర్శకులందఱు అభిప్రాయపడి యుదాహరణములుగ మాదిరిపద్యములననువదించియున్నారు. అదనిజమేకాని వానినేకాదు. విక్రమార్కచరిత్రమునుకూడ నాదర్శముగ

నుంచుకొనెను. ఇందుకూడ పెద్దనపద్యములకు మాతృకలు కనఁబడును. జక్కనవ్రాసినకాలము మంచిది. కృష్ణరాయలీక పుట్టును. ఆంధ్రులచేఁ దురుష్కులు చాలపర్యాయములోడింపఁబడిరి. దేశముసంక్షోభముగా లేదు. కవులనాదరించు రాజులుండిరి. రాజులే కాదు. రాజులవద్దనున్న మంత్రులుకూడ తమ పేర్లాచంద్రతారార్కము నిలుపుకొనవలయునను నాశవారలకుండెను. అందుచేఁ గవులఁ వారిగ్రంథములందుకు కృతులుగ నియ్యమని బ్రతిమాలుచువచ్చిరి. అల్లసాని పెద్దనార్యుఁడుచెప్పినటులె కవిత్వమనగ నెటులుండవలెనో యీజక్కనకూడ చెప్పియున్నాఁడు ఈక్రిందపద్యమును చూడుఁడు.

మ॥ నవశబ్దార్థరసానుబంధ పదవిన్యాసక్రియాభావ గా
రవపాకధ్వనిరీతిశయ్యలఁ గవీంద్రశ్రేణి కావ్యాళిఁ జె
ప్పవలెన్ ధామత్సరమూఁ సదుష్కవులు చెప్పం జూతురట్లేగదా
శివుఁడుం దాండవమాడ నాడవెపిశాచీభూతభేతాళముల్ ॥

ఈయన తనకవిత్వము నీపద్యంబునచెప్పినటుల నేవ్రాసెను. ఈయనపుస్తకము మఱియొకవిధముగ ప్రయోజనకారి. పెద్దన ప్రబంధరచనామార్గదర్శి యనువాదమున కెదురువాదమాడుటకీవిక్రమార్కచరిత్రమం దొకయాధారముకలదు. ఇందు పీఠికయం దొకపద్యంబున నీయనతాతను పొగడుచుచెప్పిన యీక్రిందివాక్యమునుచూడుఁడు. ఈయనతాత "యాంధ్రకవిత్వంబునందుఁ బ్రబంధంబు మేలుగాఁదజ్ఞులుమెచ్చఁ"

జెప్పువాఁడఁట. ఈవాక్యముచే నక్కనతాతకాలమునాఁటికే ప్రబంధంబనునది ప్రచారములోనున్నట్లు మన మూహింపఁ గలము. అయినను ప్రబంధము పెద్దనప్రబంధమునలె నుండక పోవచ్చును. కావున మనుచరిత్రమువంటిప్రబంధములకు పెద్దన మార్గదర్శియన్నఁ బాగుండు నేమొ! అదికూడ సరి కాదు. ఏలన నప్పుడు శృంగారశాకుంతలము మొదలగునవి దృష్టిపథంబు నుండితొలఁగిపోవును. మనుచరిత్రము సాంగప్రబంధపరిణామము మని యనవచ్చును. దానితరువాత నంతకంటె మంచి ప్రబంధములు వెల్వడినవి. వానినేమని పిలువవలయునో తెలియ రాకున్నది.

ఇఁక విక్రమార్కచరిత్రఁగూర్చి ముచ్చటింతము. అందలి కథానాయకుఁ డితరనాయకులవలె పౌరాణికుఁడు కాఁడు. చారిత్రకుఁడు. అట్లనుట కాయననామముతోనున్న శకమే తార్కాణము. విక్రమార్కచరిత్ర మనునది మనము సామాన్యముగ చరిత్రమని వాడుకొనుదానివంటిదికాదు. మనయర్థము చరిత్ర మన్న నిజమైనదని. కాని విక్రమార్కచరిత్రమందలికథలు నిజములగుటకువీలు లేదు. ఆకథలఁజదివిన నాయకుఁడు చారిత్రకుఁడాయను సందియంబు జనించును. కాని సందర్భంబులఁబట్టి కథాంశములనమ్మక వలనుపడదు. కథనుచదువుచున్నంతకాలము నిజములనియే తోచుచుండును. పూర్తిగఁజదివిన వెనుక నిజములగునాయని ప్రశ్నించిన ననుమానము వొడమును. కవి

యొక్క ప్రతిభ యచ్చటనేయున్నది. ఈకథలలోఁగూడ నచ్చటచ్చట చరిత్రాంశము లిమిడియున్నవి. వానిలో విక్రమార్కుఁడు శకమహీపాలునోడించుట యొకటి. ఈపుస్తకమందు విక్రమార్కశాలివాహనులిద్దఱు సమకాలికులని చెప్పఁబడియున్నది. ఇందలికథలత్యద్భుతములు. మఱియొకవిధమైనవిక్రమార్కచరిత్ర మొకటికలదు. అందుముప్పదిరెండుకథలున్నవి. ఆవిక్రమార్కచరిత్రమునుగూర్చియొక గాథకలదు. విక్రమార్కునికింద్రునివలననొకసింహాసనములభించినదనువిషయంబు రెండు విక్రమార్కచరిత్రములయందును చెప్పఁబడియున్నది. అయిననీవ్యాసాంశమైన విక్రమార్కచరిత్రమందలి కథలు విక్రమార్కుఁడుప్రత్యక్షముగనుండిచేసినచర్యలు. రెండవదానియందలివియట్టివి కావు. పైఁజెప్పఁబడినసింహాసన మాయనతరువాత పాతిపెట్టఁబడి యొకహాలికునిపొలమందుండుటచే నాపొలమమితముగ ఫలించుచుండెడిదఁట. ఆయనతరువాత కొన్నిసంవత్సరములకు రాజ్యమునకువచ్చినభోజుఁడు పొలమట్లుపండుటకుఁ గారణము కనుఁగొనఁగోరిపొలమంతయుఁద్రవ్వింప నాసింహాసనము బయల్వడెనఁట. దానిఁదెప్పించి శుభ్రపఱచి దానినధిష్ఠింపఁబోయెనఁట. ఆసింహాసనమునకు ముప్పదిరెండు మెట్లుండెనఁట. ఒక్కొక మెట్టుమీఁద నొకబొమ్మయుండెనఁట. భోజుఁడెక్కఁబోవ నొక్కొకబొమ్మ విక్రమార్కపరాక్రమముఁ దెల్పుచు నొక్కొకకథఁజెప్పి యంతపరాక్రమము నీవద్దనున్న

నధిష్ఠింపుమని భోజుని హెచ్చరించెనఁట. అటుపైఁదానినా యన పూజార్హముగనెంచి పూజించుచుండెనఁట. ఈవిధమైన విక్రమార్కచరిత్రమునకే, "ద్వాత్రింశత్సాలభంజికలకథ" ను నపరనామముకలదు. ఒకవేళ కథాంశములలో నెక్కడనైన పోలికలుండునేమొకాని యీ వ్యాసాంశమైన విక్రమార్క చరిత్ర మందలికథ లట్టివి కావు. ఇందు ముప్పదిరెండు లేవు.

ఈజక్కన సంస్కృతాంధ్రములయం దసమాన పాండిత్యముకలవాఁడు. ఈయనకవిత్వము నిర్దుష్టము. ఒకొక్కచో ప్రౌఢము. ఒకొక్కచో లలితము. విక్రమార్క చరిత్రమునందు సంస్కృతాంధ్రములు రెండును సమభాగముల నుపయోగింపఁ బడినవి. ఏదియెక్కడ నుపయోగించిన రసపోషణమగునో దానినక్కడ నుపయోగించెను. వ్యుత్పత్తిఁ గ్రుడ్డిగనుప యోగించినవాఁడు కాఁడు. సందర్భంబులఁగనిపెట్టి శబ్దశక్తి యెఱిఁగి యెచ్చటనేవిధమయినపదాళి నుపయోగింపవలె యునో పరీక్షించి యుపయోగించెను. అలంకారములఁ గూడ నెక్కడఁజూచిననక్కడ వెదఁజల్లిన బాగుండదని సందర్భోచితములుగ నుపయోగించెను. స్వభావోక్త్యలంకారము నుప యోగించుటలో నీయనకుశక్తిమెండుగఁగలదు. అల్లసాని పెద్ద నగారి స్వభావోక్తులు చాలమట్టుకీయనవాని యనుకరణముల వలెగన్పట్టును. కథలఁజెప్పుటలో నీయనకున్నశక్తి చాలమంది

తెనుఁగు కవులకు లేదు. మధ్యనెచ్చటనైన నాపుటకు బద్ధపుట్టదు. సామాన్యముగ నాశ్వాసమునకొకకథనంతయు చెప్పెను. ఒక్కొకచో నొక్కకథయే యొకటికంటె నెక్కుడాశ్వాసములఁ జెప్పబడినది. శృంగారరసము పుస్తకము నిండ పుక్కిలింతలుగ నున్నది. అక్కడక్కడ కొంచెముగ వెగటగునేమొ? రసములలోనెల్ల శృంగారము ముట్ట మొదటిది. మిగిలినరసములన్నియు శృంగారమునందుద్భవించినవని కొందఱు లాక్షణికుల యభిప్రాయము. శృంగారరసంబు సర్వజనానందకరంబు. అయిననదికూడ మిక్కుటమయిన యరుచిఁగల్గించును. కవిపునిండినఁ గారెలుచేదను మేత యందఱెఱిఁగినదే. సందర్భశుద్ధియందును, జాతినిర్వహణమునను నీయన యెంతయు సమర్థుఁడు. లోకోక్తులను రంజకములుగ పద్యంబులఁ జొప్పిరసమునొలికించుటలో నీయనకు శక్తిచాలఁగలదు. సీసపద్యములపోకడ యతిరమణీయములు. అనుప్రాసాదిశబ్దాలంకారముల నతిహృద్యంగమములుగను సందర్భోచితములుగ నుపయోగించెను. పోతనజక్కనలిద్దఱు సమకాలికులగుటచే నెవఱిఁ జూచి యెవఱుపయోగింప మొదలిడిరో చెప్పఁజాలము. వీరిని చూచి పులినిజూచి నక్కవాఁతఁబెట్టుకొన్నట్టుల తర్వాతికవులలో చాలమంది వానినుపయోగింపవలెనని యుపయోగించి యాభాసరసమును పోషించిరి. ఈయన ప్రకృతివర్ణనములు యథార్థములు. ఈ క్రిందిపద్యమును చూడుఁడు.

ఉ॥ తూనిఁ గెలాడెఁదోయనిధిఁదోరఁ పుత్రమోఁతజనించెఁబం క్తు
కానఁబడెఁ బలాకములు కప్పుయెలుఁగుసెలంగె నిర్జల[తై
స్థానములందుఁ గుంజములతుదఁ గ్రకలాపమునిల్చి నింగికై
యాసనమై త్రిభూమిరజమంగములం బెరయించెఁ బిచ్చుకల్.

ఈయనకవిత్వమునందు పొల్లుపదములు విశేషముగనుం డవు. ఈయన యీగ్రంథమును పెద్దన మనుచరిత్రమునురచి యించినంత ప్రయత్నముతో రచియించియుండ లేదు. పెద్దన ధారకంటె నీయనధారయనర్గళము. పుస్తకమంతయు నొక కథకాదు. అందుచే భావగుంభనమునకుఁ దావుస్వల్పము. అయినను భావమునతిరమ్యముగ పోషించి యున్నాఁడు. అందుచే కథలనతిమనోజ్ఞములుగ నొనర్చియున్నాఁడు. ఆయ నధారాళధారను కల్పనాచాతుర్యమును తెల్పుటకై రెండు పద్యముల నుదహరించుచున్నాను.—

చ॥ లలితవళీతరంగరుచులం దరళేక్షణమీనలోచనాం
చల వదనాంబుజద్యుతి లసత్కుచచక్రవిలాసరేఖ నే
ర్పల రెడునీతనూసరసీయందునిరంతరముఁ విహారముల్
సలిపెడు రాజహంసునకు నైచునెతక్కినపద్మినీరతుల్॥

మ॥ భువనాధీశ్వరుదర్శనోత్సవసుఖంబుంబొందియానందతాం
డవముంజూపెడుభంగినాకమలషండంబొప్పెభృంగాంగనా
రవగానంబులతో సరోజదళనేత్రశ్రీవిలాసంబుతో,
నవచిత్రాభనయోర్మిహస్తఘటనానావిలాసంబుతోఁ॥

ఇందు మొదలిపద్యమందలిశ్లేష యెంతయు రమణీయంబుగనున్నది. శృంగారమీపద్యమునఁ గడుంగడురమ్యముగ వర్ణింపఁబడినది. చాలచోట్ల నింతకంటె పచ్చిగఁగూడ వ్రాసియున్నాఁడుగాని ముదరకుండ వ్రాసినచో హృదయంగమముగ వ్రాయఁగలశక్తి యీయనకున్నది. ఈయనస్వభావపరిజ్ఞానమున కిదియొకటె యుదాహరణము నిచ్చియున్నాను. పెద్దన యొక్కఁడనో "ఏవిహంగముఁగిన్న" యనుపద్యమును వ్రాసినాఁడని యీయనస్వభావ పరిజ్ఞానము నమితముగ పొగడుచున్నారు. అదితప్పుగాదు. అయిన నట్టిపద్యంబులు విక్రమార్కచరిత్రమం దనేకములు కనపడుచున్నవి. ఒక్కదాని నుదహరించెద.

సీ॥ అంతంతనగపడినట్లు చేరఁగనిచ్చు,
బైకొనఁజూచినఁబసువువెట్టు
బటుపరిశ్రాంతి నోఁబడినలాగునటించు,
కైదువునేయడగ్గరిన సురుఁగు,
బొదలమాటుననుండి యదలించుచునుజొపి
కదియంగఁజూచినఁ బెదరితొలఁగు,
నవనీతలము మోర నలవోకఁగోరాడు,
ద్రోనఁగట్టినఁ దప్పఁద్రోవ నుఱుకు,
తే॥ జేరిదవ్వుగఁ బాఱును జేరనీక
యల్లనల్లననడపాడి నాసఁగొలుపు.

మనుజపతి నిట్టులలయించుకొనుచు నరిగి
యమ్మహాకోల మనవిగహ్వరముఁజొచ్చె॥

ఈ పద్య మాపంది యొనర్చిన కృత్యములన్నియు నా సమయమునకుఁ దగి యెంతస్వభావమనోహరములుగ నున్న వియో వేనోళ్లఁజాటుచున్నది. ఇట్టి స్వభావపరిజ్ఞానము గలిగిన పద్యముల వెదుకఁబూనినచో లెక్కకు మిక్కిలిగ గనపడును. ఈయన భావప్రకాశనము నెంతరమణీయముగ వర్ణింపఁగలఁడో యీక్రిందిపద్యంబులఁ జూడఁదగు.

ఉ॥ చెపఁదలంచు సిగ్గుతనుఁజెపఁగనీమికిసంచలించుఁ దాఁ
జెప్పెడుమాట యెవ్వరికిఁజెప్పకుమీయనఁజూచు నంతటం
జెప్పకయుండరాదు మఱిచెప్పఁగరాదనిగొంకు నెమ్మోయిం
జెప్పకపోదుపొమ్మనుచుఁజిత్తమునూలొల్కనఁజేసియిట్లనుః
తరువాత నామె తనహృదయంబునఁగలయాస నెంతి

వ్యంగ్యప్రధానముగఁ జెప్పినోచూండుఁడు.

తే॥ నిజకరస్పర్శ మునరిలు నీరజములు
నర్కుఁడలరించునది యెంతయున్న కిరణి
వినినయంతన విక్రమవిభుఁడైన
యర్కుఁడలరించె నాహృదయాంబుజంబు॥

ఈపద్యము చదివినవారి హృదయాంబుజముల నలరించుచు నేయున్నది. ఈయనకళాకౌశలము కొనియాడఁదగియున్నది. ఈయన భరతశాస్త్రవేత్త. రంభోర్వశీనర్తనంబులవర్ణించునప్పు

డియనకౌశలము గన్నఁడఁగలదు. ఆపద్యముల ననువదించుట కిచ్చటస్థలముచాలదు. చదివినఁ బూర్తిగఁ దెలియఁగలదు. ఇష్టజనాట్యంబుల నేదిప్రశస్తతరమనియడిగిన నాపద్యంబులఁ జదివి చెప్పవచ్చును. అలంకారమునుపయోగించుటలో సందర్భశుద్ధి యీయనకుఁ బూరిగనున్నదని యిదివరలో చెప్పియుంటి. అద్దానికై యొక్క యుదాహరణమునిచ్చెద.

తే॥ అంతఁ జీకటి బెబ్బులియాస లెల్లఁ
బాసిపోయినకైవడిఁ బాసిపోయె,
విజయపాలునినెమ్మోము విన్నఁబోయి
తెల్లవాఱినకైవడిఁ దెల్లవాఱె॥

ఇట్లు సందర్భోచితములుగ నలంకారములనుపయోగించిన మనయాంధ్రవిమర్శకులకు కావ్యముల నలంకారము లనావశ్యకములనుటకు నోరు జెల్లునా? యెవఁడో యొక్కఁడు సందర్భశుద్ధి లేక యుపయోగించెను గాన వారట్లందురు. అట్టిచో నాస్థలముల నలంకారము లనావశ్యకములని యనవచ్చుఁగాని మొదలే పెఱికివేయఁగడంగుట న్యాయమా? పాండిత్యప్రకర్షమా! ఈజక్కనకు పలుగులెత్తువచనముల రచియించుటలో నసమానశక్తికలదు. ఆధునికవచనరచనాకుశలులుకూడ జక్కనవచనముల మెచ్చుకొనకపోరు. ఆయనవచనముల వారుకూడ నేర్చుకొనఁదగినవిశేషములు గలవు. జక్కనకాలమునాఁటికింకను వచనంబులందక్కడక్కడ వాక్యమునర్థమునుపూర్తియగుచో

టుల విరామములుంచుట యలవాటుకా లేదు. కానియా యలవాటున్న జక్కనచక్కనివచనములను వ్రాసియుండెడివాఁడని యభిప్రాయపడకపోరు. లోకోక్తులఁ బద్యములఁ జొన్పి రసముప్పతిలునట్లుచేయుటలో యీయనకు శక్తిచాలఁ గలదు. రెండుమూఁడుదాహరణములు నిచ్చెద.

ఉ॥ కాదనివంకలొత్తెఁదిలకంబులె రాజులచిత్తవృత్తముల్॥
ఆ 3. ప 43.

ఉ॥ పులిమీసలు నుయ్యెలలూఁగవచ్చునే ॥
ఆ 4. ప 59.

చ॥ బాఁపనపోటునుఁ గప్పకాటునుం గలదెధరిత్రి ॥
ఆ 4. ప 63.

ఇట్టివాని వెదుకఁబూనిన సంఖ్యకుమేర లేదు. నీతులఁ జెప్పుటలో నీయనకుచాలశక్తి కలదు. ఆపద్యములఁ జదివిన నానీతులమన మనుసరింపవలెననుమనసు పుట్టును. ఒక్క యుదాహరణమిచ్చెద.

క॥ దేవుండు లేమికలిమియు
భావింపఁగరాదు కనకపాషాణములన్।
భావముననునికిసిద్ధము
కావున భావంబుప్రథమకారణ మనఘా ॥

ఇట్లీయన కవిత్వమందలి గుణములఁ బేర్కొని వానికిఁ దార్కాణములఁజూపఁబూనిన నంతుండదు. కావున నందలిచి

తములఁ దెలియఁగోరువారు తప్పక నీపుస్తకమును చదివితీర వలెను. ఈవట్టిపాడిమాటలఁజదివిన లాభ మేమి?

ఈ యనకవనము ననుసరించినది యొక్క పెద్దనాస్యఁడే గాఁడు. అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు మొదలగు ననేకక విల కీయనకవిత్వము దీపమై త్రోవలఁగొన్నిటిఁ జూపినది. గారెయననేల? ఇప్పటిప్రబంధకర్తలును, నాటకకర్తలుకూడ జక్కననను సరించుటకూనిరా? మాన లేదు. మానవలసినది కాదు. మంచినియనుకరింపక చెడ్డననుకరింపవలెనా? ఈ యనకూడ పూర్వసంస్కృతాంధ్రకవులననుసరించినట్లు పుస్తకముఁజదువుచు మనము తెలిసికొనఁగలము. 'జయలక్ష్మీనిత్య సాంగత్యముల్' 'అధీతిబోధాచరణప్రచారణ సదర్థముగా' మొదలగువాక్యములఁజూచిన నీయనకు పూర్వకవీశ్వరులయం దెంతయాదరముకలదో తెలియఁగలము. అనుకరణము గౌరవ సూచకమని యందఱొప్పుకొందురుకదా! ఈయన ప్రస్తావన యందు భారతకవులమువ్వురమాత్రమే పేర్కొనియున్నాఁడు. శ్రీనాథపోతనపినవీరనలు సమకాలికులగుటచే వారినామముల నెత్తుకొన లేదనుకొందము. నాచనసోమనఁగూడఁ బేర్కొని యుండ లేదు. సోమునికవిత్వమునందు జక్కనకుఁగౌరవము లేదనుటకు వలనుపడదు. సోమునిపోకడల కెనయగుపోకడలు విక్రమార్కచరిత్రమం దనేకములు కానవచ్చున్నవి. కొన్ని చోటుల సోమన్నవ్రాసినపదంబులే యుపయోగింపఁబడియు

న్నవి. పేర్కొనకుండుటకుఁ గారణమారయుట కష్టము. సోముఁడు నన్నయ తిక్కనలఁ గూడఁ బేర్కొనినట్టులగపడదు. అందుచే వారియందాయనకాదరము లేదని చెప్పుట సరియా ? ఆశ్వాసాంతగద్యంబునమాత్రము తిక్కనను బ్రశంసించియున్నాఁడు. ఆయనయందు గౌరవము లేకపోయిన నాయన గ్రంథములోనుండు దానికి తినది యనంతరకథయని యేల పేర్కొనవలయు ?

శ్రీనాథుఁడు, జక్కన, పినవీరన, అనంతామాత్యుఁడు, ఈనల్గురు సమకాలికులని చెప్పియుంటిని. పోతనకూడ సమకాలికుఁడే. అయిననాయన వీరితోఁ బోల్పఁబడవలసినవాఁడు కాఁడు. ఈముప్పుత్రే కాదు. ఆంధ్రకవులలో నెవ్వరు నాయనకు సాటిరారు. శ్రీనాథాదులగు నలుగురిలో నందఱును కొన్ని విషయముల సమానులు. శ్రీనాథుఁడు గొప్పవాఁడనియు నాయననే తరువాతకవులందఱు ననుసరించిరనియుఁ జెప్పుట కాయనపై నుండు పాక్షికబుద్ధియే కారణము. శ్రీనాథునియందుమంచి మిగిలిన వారియందు లేని విశేషలక్షణములెవ్వియుఁ గానరావు. సీసపద్యములయొయ్యారపు నడకలు మొదలగునవి నెలకొల్పుట యొక్కయాయన తలనుపుట్టినదె కాదు. జక్కనవీరనలసీసపద్యములుకూడ నట్లెయుండును. అంతయొయ్యారపునడకలుకే లవియె. పెద్దనకు శ్రీనాథునియందు గౌరవముండెనుగాని యాయననన్ని విషయంబులననుసరించెననియు, తరువాతికవు

లందఱును పెద్దననుసరించిరిగాన తద్ద్వారా శ్రీనాథుననుసరించిరనియుఁ జెప్పుటనిజముకాదు. పెద్దనయనుసరించినది యొక్క శ్రీనాథునె కాదని మున్నె చెప్పియుంటి. ఎవరివద్ద నేవిశేషగుణములున్నవో వానినన్నిటిఁ గ్రహియించి మనుచరిత్రంబున నిమిడ్చె. శ్రీనాథునికవిత్వమందున్నలక్షణములన్నియు నందఱికవిత్వమందుగూడఁగలవని చెప్పియుంటి. అందఱును నించుమించుగ సమకాలికులుగాన నెవరినెవరనుసరించిరో చెప్పఁజాలము. కాని స్వకపోలకల్పనలు శ్రీనాథునియందుకంటె జక్కనవినవీరనలం దెక్కుడుగకలవు. వ్యక్తిమాత్రము వీరనది శ్రీనాథునిదానికంటె నెన్నియోమడుఁగు లుత్కృష్టమైనది. ప్రతిభయందుమాత్రము శ్రీనాథుఁ డందఱకుఁ దీసిపోవును శ్రీనాథునిగ్రంథములకంటె మిగిలినవారివే (అందుముఖ్యముగ వీరనశృంగారశాకుంతలము) స్వతంత్రములు. వీరందఱిగ్రంథములలో శృంగారశాకుంతలము మాత్రమే ప్రబంధమునకు మిక్కిలిదగ్గిరికివచ్చును. కావున నా మండలిలోని వారిలో పోతనను వదలి వినవీరన యగ్రస్థానమొసఁగఁదగినవాఁడు. తరువాత జక్కనాద్యులువత్తురు.

సమాప్తము.

